

REED

40

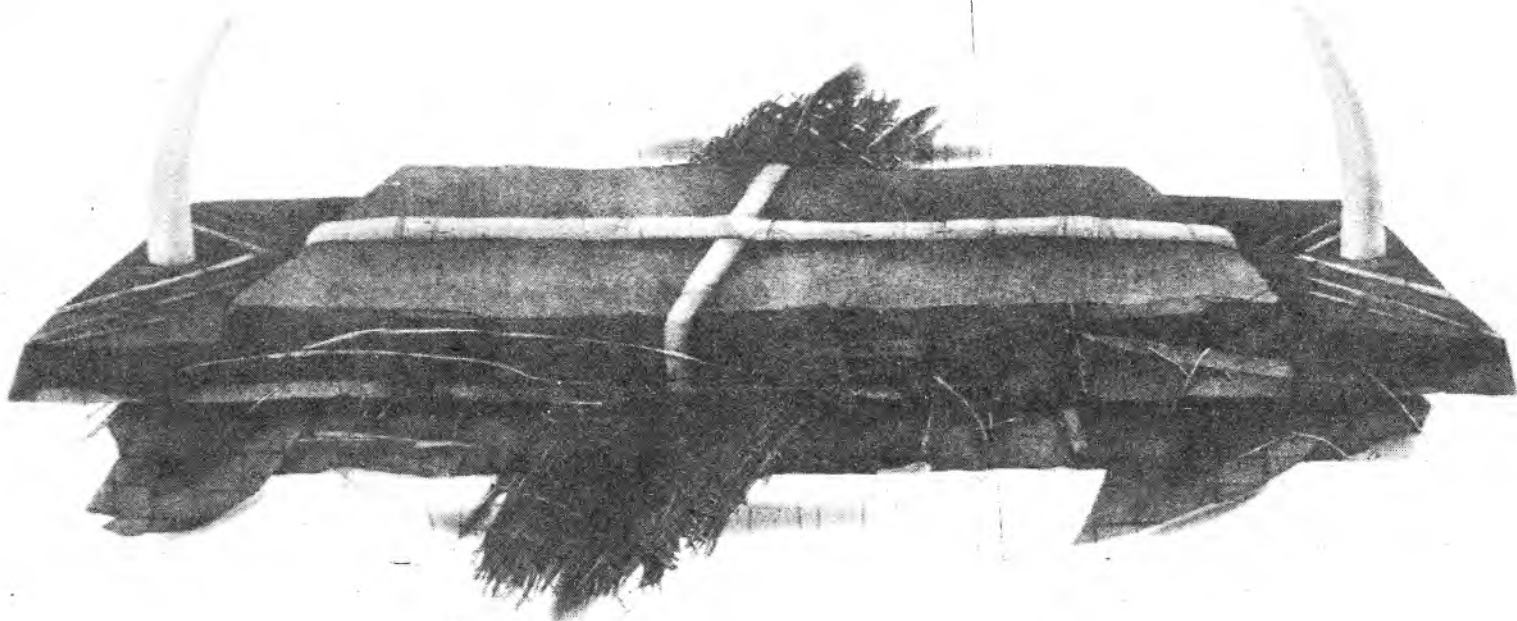
HIND 10 KOP.

6. OKTOOBER 1989

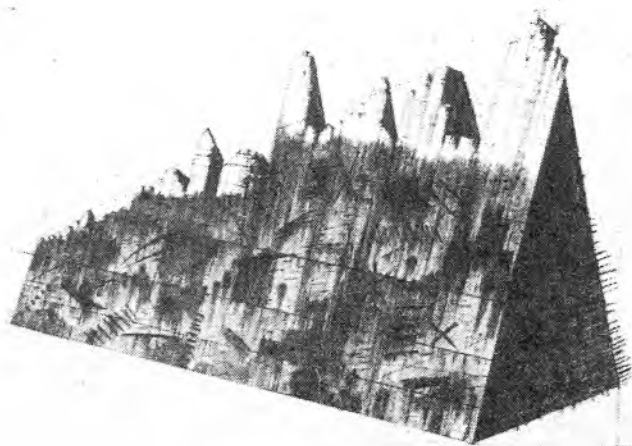
ILMUB 1940. A. OKTOOBRIST

OSAVÕTJAD EESTIST, LÄTIST, LEEDUST,
LEHINGRADIST, UNGARIST, POOLAST,
SOOMEST, KANADAST

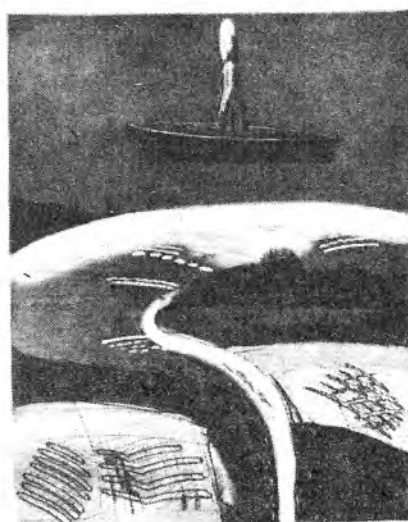
EILE AVATI TALLINNA VIII GRAAFIKATRIENNAAL

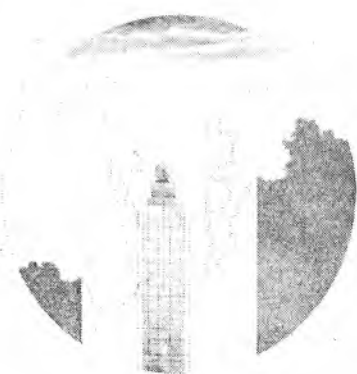
Diana Radavičiūtė [Leedu]. «Kesköö» [värviline lito, 1989]

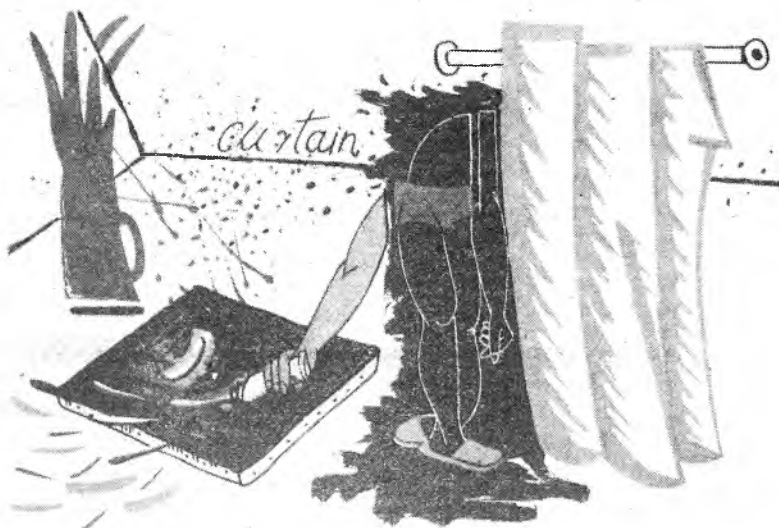
Herald Eelma [Eesti]. «Vari» [lito, 1989]

Ilze Krumina [Läti]. «Saatusse jõgi» sarjast «Tõus» [ofort, akvatinta, 1988]

Mare Vint [Eesti]. «Kontuurid ja siluetid» III [lito, 1989]

Janusz Przybylski [Poola]. «Eesriie» [värviline lito, 1989]

Erkki Hervo [Soomes]. «12—88» [värviline puulõige, 1988]

Seekord lahkusin Tallinnast teadmises, et nüüd oleme siis meigi jõudnud häbiväärsete seebitaolngideni ja kaubandustöötajad peavad teleriekraanilt jagama selgitusi suurtest raskustest, mis tekkinud pesupulbri üsnagi tagasihoidlike koguste jaotamisega. Moskvasse lennates mõtlesin, et kellelt oleks kõige õigem küsida: kuhu aastakümneid müügil püsinud kaubad akki kadusid? Selgus, et kolleeg Ülo Nugis on viimasel ajal eriti põhjalikult uurinud Liidu pesupulbrimajandust. Rahvatarbekaupade, kaubanduse, teeninduse ja kommunaalmajanduse komisjoni aseesimehena on ta külastanud mitmeid Moskva firmasid, käinud Zagorskis, Tuulas ja Jaroslavlis. Nähtut kommenteerib ta nõndamoodi: «Küllaltki tõenäoline, et seebi ja pesupulbri kadumine tuleneb eelkõige laostunud majandusega kohaneda püüdva inimese psühholoogiast. Kõik vähegi väärtuslik tahetakse ära osta. Paljude inimeste arvates tuleb seda teha kohe ja suurtes kogustes. Keegi ei tea, missugused on kaupluste letid homme. Kui uskuda statistikat, siis on pesemisvahendite tootmise plaanid täidetud ja isegi ületatud. Käesoleval aastal anti lisaülesandeid, mis aga pole toormaterjaliga kaetud. Üht põhilist komponenti valmistatakse Sumgaidis. Sealne keemikombinaat streigib aga pikemat aega. Streigi põhjused pole mitte ainult poliitilist laadi, vaid tulenevad ka tõsisest keskkonnakaitseprobleemidest. Arvestades rasket olukorda, on Nõukogude Liit sõlminud lepingu importtooraine hankimiseks 80 miljoni valuutarubla eest. Kui vaadata maailma statistikat, siis selgub, et pesemisvahendite tarbimiselt on NSV Liit maailmas esikohal. Loogiliselt mõeldes peaks kõigile jätkuma niihästi pesupulbrit kui ka seepi. Kuid ei jätku. Ehkki sünteetilisest pesemisvahendite tootmist on maailma üheksa ametkonda ja kuuskümend kolm ettevõtet. Roiskuv majandus võib meile tuua veel kõrvalekaldeid üllatusi.»

Niisugused on tänase argielu mõningad detailid. Missugune tuleb uus aasta? NSV Liidu Ülemnõukogu teise istungi järgu avapäeval rõhutati korduvalt: 1990. aasta peab kujunema NSV Liidu majanduses murranguliseks. Senised elukogemused sunnivad siiski ettevaatlikuks — enne kui kõrvalekaldeid murrangutele ja pööretele hurraa hüüda. NSV Liidu Ministrite Nõukogu aseesimehe L. Voronini ettekanne kahjuks eriliselt optimistlik ei sisaldanud. Tuleb nii välja, et saadikute poolt kinnitatud uus valitsus sõandab ikkagi Brežnevi-aegsete mõjutusvahenditega rahva ette tulla: nii palju toodetakse rohkem traktoreid, ehitatakse elamispiin-da jne. Mis siis veel — mur-

rang ongi käes! Kui nimetada murranguks seda, et müügil kaovad ära needki kaubad, mida praegu veel ilma talongideta saab, siis võib 1990 pöördeleiks kujuneda küll.

Majandusplaani esitades rõhutas L. Voronin, et erilist tähelepanu pööratakse loodushoiule. Just nimelt keskkonnakaitsele kavatakse kõige rohkem raha juurde anda. Lõppeval viisaastakul eraldati loodushoiule kõigest 1,3% koguproduktist, nüüd kavatakse sellele suunale lisada 12%. On seda vähe või palju? Otsustage ise. Mõned andmed. Ohupuhastusseadmed ek-

NSV Liidu kõigis tööstuspiirkondades täheledatakse põhjavee taseme kiiret langust. Moldaavias võeti kontrolli alla tuhat põhjaveeallikat. Selgus, et nitraatide sisaldus ületab pooltel juhtudel sanitaarnormi kuni 200-kordselt. 75% NSV Liidu siseveekogudest ja rannikumerest on tänaseks reostatud eriti ohtliku piirini. Väga halvasti seisus on maa. Põllumaa viljakandva osa paksus on vähenenud 10–15 sentimeetri võrra. Sejuures on tähelepanuväärne, et meie väheproduktiivne põllumajandus tarbib uskumatult palju energiat. Ühe tonni tingtoodangu saamiseks tai-

mulik see, et miljonite inimeste peades hinnatakse ümber tõesed, milles veel mõni aastat tagasi ei kahelnud keegi. Näiteks «Pravda». Väga paljude silmis on see ajaleht end tõsiselt kompromiteerinud ja suur hulk nendest, kes veel hiljuti pidasid teda TÖE nime väärivaks, pööravad nüüd ajalehele selja. Võrreldes 1989. aastaga on tellimusi 1990. aastaks laekunud üle kahe korra vähem. Leidub neidki, kes peavad vajalikuks oma protesti selle demagoogikahuri vastu veelgi resolutsioonide väljendades: inimesed tulevad toimetusehoone ette ja torkavad lehele tule otsa. Paljud saadikud tegid istungi järgul ettepaneku võtta päevakorda ajalehe «Pravda» küsimus. Kahjuks ei läinud see ettepanek läbi. Tänase päevani kestab edasi keskvaljaanete korraldatud ja ka meie pihta suunatud infoblokaad. Ei jõudnud keskvaljaanete veerudele ka Eesti Töökollektiivide Liidu koostatud protestivastuseks NLKP Keskkomitee rünnakule Baltikumi suhtes. Toimetusele saadetud tekst aga väljendas ligemale poole miljoni eestimaalase arvamus. Augusti teisel poolel langesin blokaadi ohvriks ka ise. Tegemist oli KTV-ga ja NSV Liidu Tele-Radiokomitee esimehe M. Nenaševi endaga. Üleliidulises telekavas oli välja kuulutatud, et 18. augustil kell 19 jõuab KTV II programmis ekraanile minu koostatud tunnine saade «Kuni pole veel hilja». Jutustan selles saates Eestimaal tähtsamatest keskkonnaprobleemidest, kusjuures eriliselt tähelepanu pööran niinimetatud fosforiidisõjale ja Kirde-Eestile koos kõikide tema hädadega, kritiseerin teravalt üleliiduliste ametkondade rõõvellikku majanduspoliitikat ja ülimalt hoolimatut suhtumist loodusevaradesse ja loodusesse üldse, annan ülevaate Eesti rohelise liikumise sünniloost jne. Saade läbis kõik vajalikud formaalsused, käis erinevates kabinetides ja otsustati eetrisse lasta. Kõik see toimus juulis. Mõõdusid nädalad ja olin päris kindel, et seekord sünnib tõesti ime ja minu saadet näidataksegi. Kuid ei. Päev varem, 17. augustil sekus M. Nenašev, kelle korraldusel tehti programmi muudatus. Saade jäi lihtsalt ära. Ju siis oli kellelgi hädasti vaja, et tõe Eestimaal kohta ka seekord miljonite televaatajateni ei jõua. Nüüd esitan komitee esimehele ametliku järelepärimise ning teen tema vastuse ka Eestimaal teatavaks.

Moskva massiteabeülemuste ponnistustele vaatamata toimuvad paljude rahvasaadikute ajades just niisugused muudatused, mida veel võimsad tagurlikud jõud iga hinna eest ära hoida püüavad. 23. septembril korraldas regioonidevaheline saadikute-grupp oma liikmete seas küsitluse, mille tulemused väa-

rivad tõsiselt tähelepanu. Näiteks 40% küsitlusest arvab, et taluhoonetele tuleks anda õigus maad osta ja müüa. 54% leiab, et maa tuleks anda põliseks kasutamiseks ilma õigusega seda osta või müüa. Praeguse olukorra edasikestmist aga ei pea keegi võimalikuks. Ankeedis on ka küsimuste küsimus: kuidas suhtute liiduvabariigi õigusesse astuda Liidust välja? 27% leiab, et see on lubatav, 65% arvab, et see peaks olema võimalik, kuid pole soovitatav; vaid 8% on seisukohal, et midagi niisugust ei tohi mingil juhul lasta toimuda. Missuguseks võib kujuneda NSV Liidu majanduse lähitulevik? 60% on veendunud, et lähema 1–2 aasta jooksul on olukorra halvenemine vältimatu. Nii et Ü. Nugise eespool toodud mõttekääk leiab kinnituse ka saadikutegrupi küsitluse tulemustes. Ja ankeedi viimane küsimus: kui võrd tõenäoliseks peate autoritaarse juhtimisüsteemi taastamist? 64% leiab, et sellega tuleb arvestada kui täiesti reaalse võimalusega; 22% on aga arvamusel, et autoritaarse võimumehanismi taastamine on juba alanud. Seega 86% ankeedile vastanutest ei välista hästi tuntud juhtimisprintsipi juurde tagasipöördumist. Kuigi tegemist on vaid 63 rahvasaadiku seas tehtud küsitluse tulemusega, on vastused mõtlemapanevad. Annaks jumal, et nii ränka tagasilööki siiski ei toimu! Nõukogude Liidu lähem ja kaugem minevik on nii mõneski mõttes üks koletu õudusfilm ja mitte kuidagi ei tahaks, et mõnel heal päeval järgmist seeriat vāntama hakataks. Toon lõpetuseks veel vaid ühe detaili mõõdunud aegadest, mida küllaltki paljud mõjukad tegelased tänini taga nutavad. Ajakirja «Ogonjok» viimases numbris kirjeldab Stalini üks lähemaid abilisi telefonikeskjaama, mis asus... suure juhi ja õpetaja kirjutuslaua sees. Sinna peidetud tehnika võimaldas Stalini pealt kuulata kõigi poliitikas vähegi kaalu omavate inimeste telefonikõnesid. Nõnda kogutud info oli kolossaalse tähtsusega ja «vunts» sai eksimatult oma vastaseid peeneks jahvatada. Nähtavasti oli ka see asjaolu põhjuseks, miks Koba eelistas töötada õhtuti ja öö-tundidel — päeval oli vaja pealt kuulata, infot koguda. Abi kirjutabki, et sageli istus Stalin tundide kaupa telefoni juures, ise aga ei lausunud sõnagi. Kirjutuslaua sisse ehitatud aparatuur oli Stalini üks suuremaid saladusi. Loomulikult too Tšehhoslovakiast pärit kommunist, kes riigijuhi kirjutuslauda veidi täiendas, lasti maha kohe, kui töö oli tehtud...

Päris lõpuks veel üks oluline uudis. Teoks on viidud juba mõnda aega küpsenud kavatus: nädalavahetusel loodi Balti saadikute regionaalne grupp.

REEDER ERIKORRESPONDENT JUHAN AARE Moskvast: HINNATAKSE ÜMBER VÄÄRTUSI

sisteerivad Nõukogude Liidu pooltel ettevõtetel, Moskvast vaid igal kolmandal; olemasolevadki on tihti väheefektiivsed ja korrast ära. Aastas paiskavad kõrvalekaldeid korstnad ja autod NSV Liidu õhku ümmarguselt 100 miljonit tonni heitmeid. Vaatlusandmed viitavad sellele, et mõnede suurte tööstuskeskuste õhus on märgatavalt vähenenud hapnikusisaldus. Näiteks Nižni-Tagili metallurgia-kombinaadi terasesulatuskompleksi normaalse töötamiseks tuli rajada mitme kilomeetri pikkune torujuhe hapnikurikka õhu kohalejuhtimiseks. Hapnikusisalduse langust õhus täheledatakse ka Zaporozžes ja mujal... Kogu NSV Liidu territooriumil fikseeritakse aastase sademetekoguse suurenemist 10–15% ulatuses. Stepi- ja metsastepipiirkondades täheledatakse põuaperioodide sagedamist. Niisuguseid nihkeid seostavad asjatundjad eeskätt keskkonnasaastamisega. Kuidas kasutatakse raha, mida on seni keskkonnakaitsele eraldatud? Tagasihoidlikult. NSV Liidus keskmiselt 66% ulatuses. Ja sageli see, mis valmis ehitatakse, on sisuliselt mahavisatud raha — reaalne efekt puhastusseadmetel puudub...

mekasvatuses kulutatakse meil energiat 3,7 korda rohkem kui USA-s, 4,3 korda rohkem kui Prantsusmaal. Loomakasvatuses on samad suhtarvid järgmised: 10 ja 41. Seesuguste erakordselt tõsiste arvude esitamist võiks veel pikalt jätakata, kuid peamine, mida ma rõhutada soovin, on — need vahendid, mida lähemas tulevikus NSV Liidus loodushoiule eraldada kavatakse, ei võimalda suurejoonelist looduse reostamist peatada, vähendamist rääkimata.

Kõike seda silmas pidades teeb mind eriti murelikuks NLKP Keskkomitee rahvusvahelise platvormi see osa, kus käsitletakse loodusevarade omandiõigust. Seal on sõnaselgelt öeldud, et maa ja maa-põuevarad, metsad ja veekogud on allutatud üheaegselt nii liiduvabariigile kui ka keskvõimule. Jah. Mitte kuidagi ei taheta liiduvabariikides näha suveräänseid riike. Aga Eesti peab saama suveräänseks! Järjekordne tähtis samm reaalse iseseisvuse suunas tuleb astuda sel sügisel siin Moskvast. Istungjärgu päevakorras 17. punktina on kirjas Leedu, Läti ja Eesti majanduslikku iseseisvust käsitlev seadus.

Praegusele ajale on iseloo-

On öeldud, et iga uus põlvkond peab ajalooramatut uuesti, — omaenese pilguga, omaenese kogemustele tuginedes — läbi lugema. Ajaloost ei otsi me taga selle kogemustest väljakasvatavat tõe, vaid kinnitust neile seisukohtadele, mis kasvavad välja meie põlvkonna võitlustest ja üldjuhul valusatest kogemustest. Pöördues juubelile puhul oma suurmeestest eelkäijate poole huvitab meid ikka küsimus: suutsid nad juba aastakümnete või sadade eest äratada ette seda, mis on tabanud meid? Meid ei huvita täna niivõrd Hurda aeg, kuivõrd see, mida Hurt meie ajale õpetada võib. Suurmehe suuruse peamiseks mõõdupuuks on see, kui tugevalt kõlab tema hää tänase

* Esinemine Jakob Hurda 150. sünniaastapäevale pühendatud teaduskonverentsi avamisel 29. IX 1989.

JAKOB HURDA SÕNUM TÄNASELE PÄEVALE *

JUHAN KAHK

päeva auditoriumis.

Ja Hurda hää kõlab. Hurda esimene ja ülevaim sõnum tänapäevale on see, et ta meenutab meile seda «...iseäralist ja loomulist rikkust, mis iga rahval tema keeles, pruukides, kommetes ja lauludes, vanades sõnades ja mõistatustes, mineviku mälestustes ja tuleviku soovides seisab». See rikkus on midagi

nii ilusat ja ainulist, et tundub otse fantastilisena. «Mägi ja org, aas ning põld... järved ning jõed, laaned ja merevood, need kohisevad rahvapoole ainult rahvuslikkudes helides.» «See võib kõlada fantastiline, on aga hingeelus täieline tõde,» kirjutas Jakob Hurt 1874. aastal.

Ja just see, kas inimene seda väärtust mõista ja hinnata

oskab, teebki temast inimese — eraldab teda loomast. «Üks kuulus saksa laulik... Herder ütles korra: «Kes oma emakeelest lugu ei pea, see ei ole mitte väärt, et teda inimeseks nimetataks,» kirjutab Hurt. «See on raske kuulda, aga sügav tõe sõna.»

Hurda innustavad sõnad kõlasid neil aastail, kui rahvast ähvardas tõsine oht: kui piiskop Walter 1864. aasta maapäeva juttuluses avaldas mõistmatust selle üle, et sellised väikesed — ja tema arvates kultuurieluks jõuetud — rahvakillukesed nagu eestlased ja lätlased, veel oma võimsate naabrite — venelaste ja sakslaste poolt alla neelatud, assimileeritud polnud. Oleks vale arvata, et Jakob Hurt oleks täiesti ignoreerinud seda ohtu. Kuid mõõdunud sajandi keskpaiku elanud suur ärataja ei suutnud

ette kujutada kõiki XX sajandi teise poole tsivilisatsiooni arengu koletsilikke aspekte. Viidates liivlaste sulamistele lätlaste hulka arvas Hurt, et selline ühtesulamine võis toimuda ilma suurema vägivallata, et ühe rahvuse traditsioonid ja vaimsed rikkused voolavad «...saja ja tuhande soone kaudu ühest rahvast teise rahvasse». Jakob Hurt mõistis, et rahvaste ja nende kultuuride lähendamisele aitab kaasa majanduse areng ja eriti tihenev raudteevõrk. Kuid raudteed ei saanud Hurda arvates kunagi tungida igasse kihelkonda ja rahva «...elu ei või nemad siis ka kuidagi ümberkäända. Nemad ei saa meie rahvast ära viima ega toist asemele tooma». Ajalugu on meid juhmalt õpetanud, et selles küsimuses

(Järg 13. lk.)

HERMAN SERGO mälestuseks

Laev andis viimase vile ja lahkus randadele, kust enam tagasi ei tulda.

Herman Sergo, hiidlasest mere- ja kirjanduse mees, läks meie hulga inimelu lõppsadamasse alanud sügise esimestel päevadel, enne pärisurja ilma, enne esimesi läänereid, — ta oli osanud eluga hüvastijätuks valida soojad udusambused ilmad, milles veel suve pehmus ja sügisest vaid viljade küpsus, sedasi loogiliselt harmoneeriv Sergo enda elutarga ja malbe preferentsioonidega, vaikiva mõistmisega, leebuse ja taktiga mõtlemises, ütlemisses ja astumises.

Herman Sergo oli mereelu suurim asjatundja kogu senises eesti kirjandusloos. Sündinud Hiiumaal Käina vallas 1911. aastal, valis ta varakult laevapoiisi ja purjelaevamadruse romantilise, aga raske elukooli, seda nii sünimaa kui ka võõraste kodusadamate alustel. Kaugsojidekapteni ametlikud peberid sai Herman Sergo Tallinna merekoolist 1941. aastal.

Suure sõja ajal kulus meratarkus ära Kesk-Aasias loodud kaluriartellid, ka Punaarmee teenistuses, ning seejärel mitukümme aastat lootsi, sadamakapteni ja kalandustehnikumi õppejõuna Leningradis ja Tallinnas. Oma elu põhialal oli Herman Sergo professionaal selle sõna sügavas ja kõrges tähenduses.

1957. aastal avaldati Herman Sergo esimesed mereainelised novellid ja juba neli aastat hiljem saab temast meie Kirjanike Liidu liige. Ta tunneb oma valitud aineala, inimtüüpe, valdab mahlakat keelt ja hiidlasena pole jumala poolt ilma jäetud ka huumori mõistmisest ja pruukimisest. Hea keeleoskus tegi tal lahti arhiivide ja raamatukogude varandud.

Herman Sergo tuli ja jäi kirjanduse samasuguse tõise töömehena ja uue valitud ala armastusega, nagu ta kord oli valinud purjelaeva tekiplangud, soodid ja vandid oma eesootava elu mehiseks sisuks; ta võitles kirjanduse kõigi katsumuste ja raskustega tööd mittekartva inimese vajamatult sümboolselt sünnitava kõikeandmisega, teadmis- ja loomisjannaga, ikka objektiivne olles ka oma poolt loodu tähenduse määratluses. Tagasihoidlikkus ongi raskeim kunst igas ametis.

Herman Sergo oli oma ja suur lugejaskond, kellele ta jõudis kirjutada palju raamatuid. «Kajakalaid», «Kauge tule kuma», «Koduõad», «Mehed mere taustal», «Kui ma alles noor veel olin» ja enim tuntuist «Põgenike laev», «Vihavald», «Näki-madalad» (I–III), «Randröövel».

Üks tema teostest kannab pealkirja «Lootsifoa jutud».

Eesti kirjanduse lootsituba on jälle jäänud tühjemaks. Juba ammu läksid Sirge ja Smuul. Pole enam August Mäiku. Kellelt me siis edaspidi loeme, et oleme põline rannarahvas, unistus vabast sinisest veest rinnas? Kes kannab ka oma maise olemises randlase varjatud mehisust ja tagasihoidlikku väärkust, sõna ja teo kokkulangemist, andumust ja austust nii elu kui ka töö vastu?

Nii küsime peaaegu alati, kui on läinud hea inimene. Tema lahkumine läheb läbi hinge kui laeva viimane vile õhual, sügise tulekul.

Abruka saarel, 29. IX 89

ESTICA

■ Moskva kirjastus «Raduga» on India lugejale marathi keeles välja andnud Lilli Prometi proosavalimiku «Ohe suve akvarellid».

KIRJANIK: VABADUS JA VÕIM

53. PEN-i kongress Maast-richtis oli Balti rahvastele olnud ajalooline, sest seal võeti ülemaailmsesse kirjanduse organisatsiooni vastu Vilniuses loodud Leedu PEN-klubi. Lõppenud kongressil oli meie jaoks ilmselt olulisim vastuvõetud resolutsioon Balti-küsimuses ja asjaolu, et esmakordselt pärast sõjajärgsel ajal osales rahvusvahelise PEN-i töös ametliku delegaadina Kodu-Eesti esindaja, luuletaja ja tõlkija Rein Raud. (Ei Paul-Eerik Rummo, Jaak Jõerüüt ega Rein Raud polnud Maastrichtis ametliku delegaadi staatuses.)

Resolutsioon Balti-küsimuses anti sisse Soome keskuse poolt ja võeti ühel häälel vastu 28. septembril, selle lugedes eesti keeles ette Rein Raud 30. septembri «Vaba Euroopa» saates:

Rahvusvahelise PEN-klubi delegaatide assamblee Toronto ja Montrealis väljendab oma rahulolu demokraatliku arengu üle Balti riikides. Sellegipoolest on assamblee mures viimasel ajal mitmesuguste Nõukogude organisatsioonide, rühmituste ja üksikisikute deklaratsioonide pärast, mis nõuavad sõnavabaduse piiramist Balti riikides. Assamblee toetab täielikult Eesti, Läti ja Leedu kirjanikke nende võitluses vaba ja demokraatliku ühiskonna eest.

Intervjuus «Vabale Euroopale» 30. septembril ütles Rein Raud: «Balti resolutsioon tõmbas mulle teadaolevalt kõvemini kui kunagi varem PEN-klubide tähelepanu Balti-küsimuse peale. Kongressil oli juttu sellestki, et keskused, kes resolutsioone esitavad, peavad ühtlasi jälgima, kuidas neid täidetakse; nii et nüüd on Soome keskusel ametlik kohustus Balti riikide olukorra pidevalt kursis olla ja sellest Londonisse informatsiooni anda.

Mis me resolutsiooniga Eestis peale hakkame? Arvatavasti tuleks see tõlkida ka vene keelde ja saata Venemaale, Kaukaasiasse ning mujalegi.

Kongressil levitati Soome PEN-klubi sekretäri Iris Tenhuse paarikümneleheküljelist kirjeldust sõnavabaduse olukorrast Balti riikides, selle sisu võib lühidalt kokku võtta moto ja kommentaariga. Motoks on pisut modifitseeritud tsitaat Robespierre'ilt: «Sõnavabadus on kas täielik või ei eksisteeri üldse.» Me teame, et Robespierre oma praktilises tegevuses sõnavabadust eriti ju ei propageerinud ja see tsitaat ongi veidi irooniline kujutus glasnost-fenomenist: sõnavabadusest küll räägitakse ja nagu Soome PEN-klubi sekretär oma ülevaates kirjutab, on see võrreldav isegi mõnede lääneriikide olukorraga, kuid samal ajal annab konstitutsioon paragrahv kuus ainuvõimu ikkagi ühe partei kätte.

Sel kongressil on rohkem kui eelmisel olnud sõnavõtte väikeste rahvaste kirjanike ja kultuuride kaitseks. Võeti vastu ka resolutsioon Puerto Rico olukorra kohta, kus ebademokraatliku rahvahäletuse projekti kaudu üüritakse hispaania keelt käibelt välja suruda. (ENE I andmetel on Puerto Rico ametlikud keeled hispaania ja inglise. — Toim.) Selline situatsioon on meile vast tuttav.

Minu poolt määrduks üks Kataloonia delegaati ütleks, et nad organiseerivad väikeste keelte väikeste rahvaste ja

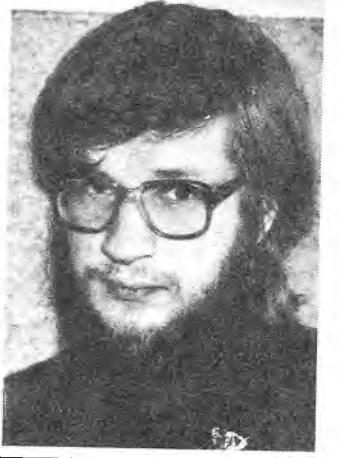
23. septembrist 1. oktoobrini toimus Kanadas 54. PEN-klubide maailmakongress. 23.–27. septembrini oldi ingliskeelses keskkonnas Toronto hotellis «Harbour Castle Westin», 28. septembrist 1. oktoobrini peeti kongressi edasi Montrealis prantsuse keele ülevõimu all hotellis «Bonaventure Hilton International».

rahvuskultuuride kaitse organisatsiooni ning küsis, kas Eesti ei tahaks selle tööst osa võtta. Nende loosung on: riikide Euroopast rahvaste Euroopaks. Muidugi arvasin, et toetame selle organisatsiooni loomist ja tegevust.

Mul on olnud väga meeldivaid kontakte ukraina kirjanikega, kes elavad New Yorgis. Sellel kongressil võeti PEN-klubisse vastu Ukraina keskus, mis asub küll Kiievis, aga seal osalevad ukraina kirjanikud üle kogu maailma.»

HANNES OJA

REIN RAUD

3. oktoobril rääkis kongressi töös osalenud, Kanadas elav luuletaja Hannes Oja telefoni teel Torontoist:

«Kahe üksteisest sadade kilomeetri kaugusel asuva linna vahel oli PEN-klubide kongressi tegevus ära jagatud esmakordselt. Toronto poolel oli avamine, laudkonnaveestlused ning autorid lugesid oma töid. Teiste hulgas luges Arved Viirlaidki katke oma romaanist «Ristideta hauad», muidugi ingliskeelses tõlkes. Kanada-poolsed korraldajad peavad kongressi osavõtjate arvult suuruselt teiseks kunagise Buenos Airese kongressi järel. Kokku võttis selle tööst osa umbes kuussada delegaati, aukülast ja vaatlejat. Sellist hulka siiski üheaegselt kohal ei olnud, mõned ei sõitnud Torontost edasi. Kanada valitsuse antud erirong viis Torontost Montreali prantsuskeelses keskkonda 335 osavõtjat.

Eestlasi oli Eesti PEN-ist kohal kolmteist, lisaks üks eestlane USA PEN-klubist ja veel üks Kanada ingliskeelsest PEN-ist. Eesti ametlikud delegaadid olid Rein Raud ja prof. Paul Saagpakk, viimast asendas Montrealis kirjanik Arved Viirlaid.

Kongressi motoks oli «The writer: freedom and power» («Kirjanik: vabadus ja võim»). Sellest aspektist vaadeldigi kirjandust kahekümne ühes peetud laudkonnaveestluses: kuidas massinfovahendid on seotud võimuga, mil viisil on keel jõu allikaks kirjanikule ja kuidas sedasama keelt kasutatakse vabaduse lämmatamiseks. Räägiti vähemusrahvuste kirjanike väljendusvabadusest, vähemusrahvuste kirjanikel on teises, laiemalt levinud keeles kirjutajate kõrval ikka raskusi.

Nüüdisaja demokraatiale vaatamata eksisteerib kaht liiki tsensuuri, üks surutakse kirjanikule peale väljastpoolt ja teise loob kirjanik endale ise. Küsiti, kas selliste tsensuuride olemasolu on takistuseks või koguni loova inspiratsiooniks allikaks?

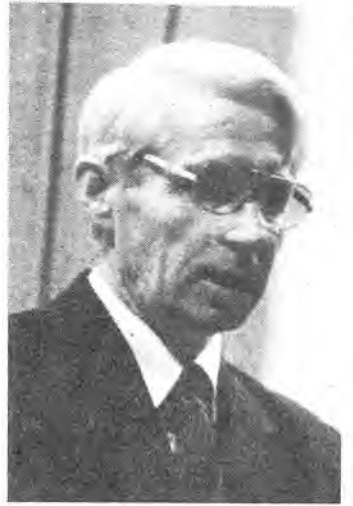
Kongressi ajal töötasid mitmed komiteed: kirjanikud rahu heaks jt. Kolm päeva kestis ametlike delegaatide assamblee, kus kuulati aruandeid tööst, mis tehtud pärast maikuu Hollandis peetud kongressi. Taastati PEN-i keskus Tšehhoslovakkias slovak keelepiirkonnas (tšehhi keelepiirkonnas oli see juba enne olemas). Arutati soovivaldusi uute keskuste loomiseks, näiteks ungari kirjanikele Tšehhoslovakkias, Ukrainas ja Rumeenias. Tegutsesid õiguse sai Ukraina PEN. Taastati Kreeka PEN-klubide õigused. Tuleval aastal on kavvas rahvusvahelise PEN-i vastu võtta Valgevene klubi.

Lõppkoosolekul tegi kokkuvõtte rahvusvahelise PEN-i sekretär, Prantsusmaal elav vene päritolu Alexandre Blokh, kes arvas, et ehkki Kanada kongress toimus kahes keskkonnas ja kahes keeles, ei saanud sellest lahinguvälja. Ta rõhutas, et eesti eksiilkirjanikud ja kirjanikud kodumaalt olid siin ametlike delegaatidena koos esmakordselt ja selle üle tuleb õnnelik olla.

Resolutsioon Balti-küsimuses, mille esitas Soome PEN-klubi sekretär Iris Tenhunen, liikuti Toronto esialgsel kujul tagasi, kuna Vene PEN-klubi delegaat Vladimir Štabnikov oli algvarandis inglise keelest prantsuse keelde tõlkimisel mõistnud vene rahvas ja Vene NFSV samastanud ning sellest leiti vaenuliku momenti. Resolutsiooni kava sõidutati Montreali, kus see täpsustatuna ilma takistusteta vastu võeti.

Resolutsiooni vastuvõtmisel oli suuri teeneid fenomenalsete võimetega Rein Raud, kelle keelteoskus äratas suurt tähelepanu. Tema selged ja loogiliselt põhjendatud sõnavõtted olid küsimuse arutamisel igati toeks ja tõmbasid tähelepanu tervele eestlaste grupile. Küll see on kange poiss! Rein Raud arvas, et üleskerkinud probleemi poleks üldse olnud, kui resolutsiooni prantsuskeelne tõlge poleks olnud nii kehv.

Järgmine PEN-klubide kongress toimub 1991. aasta novembris Viinis, enne seda peetakse aga kaks konverentsi: 1990. aasta mais Madeiras ja 1990. aasta sügisel Venetias.»

PIDULIK KONTSERTAKTUS

29. septembril toimus «Estonia» kontserdisaalis J. Hurda 150. sünniaastapäevale pühendatud pidulik kontsertaktus. Saal oli paraku poollühi ja arvatavasti mitte eesti rahva väheste huvi tõttu, vaid pigem sellepärast, et reklaam oli minimaalne, praktiliselt olematu.

Avasõnad lausus Lepo Sumera, peokõne pidas prof. Sulev Vahre. Tervitussõnu lausused prof. Matti Kuusi Soomest, Ilona Nagy Ungarist, Eino Karhu Karjalast jt. Mart Laar andis Jakob Hurda teeneteristid üle kolmele esimesele laureaadile, kes kõik — igaüks oma viisil — on tegelnud meie rahva mälu peitva talletamisega. Jakob Hurda teeneteristi esimesed laureaadid on murdekoguja Aadu Toomessalu, lavastaja Merle Karusoo ja Eesti Raadio reporter Lembit Lauri.

Pildil: kõneleb prof. Sulev Vahre.

LENNART MERI VALITI EUROAKADEEMIUKS

Lennart Meri on valitud Euroopa Teaduste ja Kunstide Akadeemia korrespondentliikmeks. Euroopa Akadeemia asub Pariisis, selle president on Prantsuse Teaduste Akadeemia liige Raymond Daudel. Akadeemia on liikmeid peaaegu kõigist Euroopa riikidest.

Kongressil laialijagamiseks valmistati ette ja trükiti Bett Alveri luulevihik, mis sisaldab kümmele tema inglise keelde tõlgitud luuletust. Sellesse helesiniste kaantega luulevihikusse (Betti Alver «Selected Poems», Estonian Centre International P.E.N., Toronto 1989) on põgusa ülevaate Betti Alveri elust ja loomingust kirjutanud New Yorgi Linnaülikooli Lehmani kolledži professor Mardi Valgemäe. Betti Alveri luuletused «Tuulelapsed» («Children of the Wind»), «Eluהלbed» («Flakes of Life»), «Räägi tassa minuga» («Speak Softly to Me») jt. on inglise keelde tõlkinud Taimi Ene Moks, Elmar Maripuu, Talvi Laev, Ivar Ivask, Mardi Valgemäe ja Bernard-Lionel Einbond ning Billy Collins, Felix Oinas ja Willis Barnstone.

Nagu Rein Raud «Vabale Euroopale» antud intervjuus nimetas, ei jäänud ta kedagi Alveri-valimikku otsestest prügikasti viskavat.

MALLE ALEKSIUS

● Kuidas tunneb ennast sajakahekümnene «Vanemuine»? Kas on ka vanaduse või väsimuse tundemärke?

Minu arvates ei tohi teater üldse vana olla. Kui oleks märgata vanaduse sümptomeid, oleks aeg pensionile jääda. See on muidugi enesetunde küsimus, aga edasiekstiteerimiseks on vaja jõudu ja entusiasmi. Tegelikult ongi kõik parastõjaajad tehtud teatrit üksnes entusiasmi varal. Nüüd siis hakkab entusiasm otsa saama ja tänu jumalale — teater on täiesti normaalses kriisis ja ainuke edasiolemise võimalus on selles välja tulla.

● Milles siis kriis väljendub?

Ma räägin muidugi ainult «Vanemuisest» — teater on otsingutes, ta ei tea, millele oma repertuaar rajada. «Edasi» naljanurga kommentaar juba nõudis ainult lõbusaid asju ja eks sellelki äärmuslikus arvamus on oma tõetera sees. Muidugi oleks mugav otsida teatrit lõdvestust meid ümbritsevatest pingetest. Kuid ainult seda teed minnes läheksime rappa. «Vanemuine» on püüdnud repertuaari tasakaalustada nii, et selles esinduksid kõik meie teatritegumise viisid. Kuna meie teinud on kogu Lõuna-Eesti oma väga erinevate vaatajaskonna kategooriatega, siis teisiti ei oleks mõeldav.

● Kas ei ole ehk nii, et teatrit oodatakse suuremat sotsiaalset aktiivsust?

Loomulikult peab teater praegusel ajahetkel olema aktiivne. Minu teada on Eesti teatris esmakordselt kerkinud selline probleem, et teater peab hakkama endale vaatajaid saali võitlema. Ja see on tervitatav nähtus. Oleme elanud nelikümmend aastat rahus, sest teater oli rahvast täis, me koguni uhkustasime sellega. See oli ebanormaalne, ilmselt hakkame nüüd leidma mingit normaalset tasandit ja siis stabiliseeruma. Milline see tasand on, seda me veel ei tea, kuid paanikaks pole põhjust. Ajad muutuvad kiiresti ja järelikult peab teater tegutsema kiiremini, operatiivsemalt, ajastukriitiliste hetketeade aeg on möödas. Teater siirdub minu arvates täiesti normaalselt tagasi ajastusündmuste lahtimõtestamisele läbi kunsti, läbi inimsaastute — sellest teest võibki loota teatri püsijäämist ja igikestvust.

● Nii palju kui ma tean, on «Vanemuise» selle hooaja repertuaar juba päris täpselt paika pandud?

Jah, «Vanemuisel» on praegu tugev, erudeeritud dramaturg Linnar Priimägi, temast on teatril kõvasti abi. Hooaja esimene uuslavastus oli Harald Muelleri «Surnuparv». Kuigi «Edasi» humoristlikus kommentaaris saime juba selle valiku eest enne esietendust vitساد kätte, on tegemist dramaturgiliselt väga tugeva näidendiga ja ma arvan, et lavastaja Jaan Tooming teab, miks ta selle valis. Anname ka lavastajale teatris suvēräänsed õigused lavastada seda, milleks tal on kutsumus.

«Vanemuisel» on tava lavastada ajaloolisi näidendeid, mis heidavad valgust meie vāhemtuntud sündmustele. 30. novembril saab viiskümmend aastat Talvesõja algusest, aga ega me sellest ju suurt midagi tea. Sest pärast toome lavale Eero Mäkilise väga huvitava näidendi «Viimne valss Viiburis», Soome on ka küllalilavastaja Rauli Lehtonen. Näidend esietendub oktoobri lõpul.

Novembris astuvad ühise balletiõhtuga meie ette kaks koreograafi — meie enda majast, balletist väljakasvanud Mare Tommingas, kes kevadel debüteeris «Kevadiste manuskriptidega», ja Leningradis õppiv Tõnu Veiler. Aasta aga lõpetaksime Ülo Vilimaa lavastatava «Minu veetleva leediga». Ja kontserdisaalis tuleb novembri algul välja se-

PALJUTÖÖTAV, NORMAALNE KRIIS

KÕNELUS «VANEMUISE» JUUBELIHOOAJAST

PEANÄITEJUHI AGO-ENDRIK KERGEDA

da liini pidi, mida nimetame menutükkideks, inglise autori Philip Kingi «Farss pastoraadis ehk Tõvarištš». See on väga heas mõttes klassikaline farsitükk ja peaks niisilgi aitama lõõgastuda. Lavastab Kuno Otsus.

Kogu hooaeg ja eriti järgmise hooaja pool sõltub väga paljus sellest, et kevadel peab käiku minema «Vanemuise» väike maja. Hakkamegi ka selle teatrihoone jaoks repertuaari ette valmistama ja tahame seal märtsikuus kindlasti välja tuua kolm uuslavastust — kaks ooperit ja sõnalavastuse. Ooperitest Mozarti «Don Juani» ja Ilkka Kuusisto kammerooperi «Mehe küljeluu». Sõnalavastus, väliseesti autori Ilmar Külveti «Mennin» räägib Karl Mennin-gust ja tema lahkumisest «Vanemuisest», näidendis on palju ajalooost teada ja kuulsaid vanemuislasi.

Veel enne täitub aga 70 aastat Tartu rahva sõlmimisest. Sellega seoses pidasime aasta tagasi läbirääkimisi Juhan Saare ja Kaarel Kilvetiga, kes teema vastu huvi tundsid, ja nüüd on neil näidend valmis, tahame selle tähtpäevaks, jaanuari lõpuks või veebruari alguseks välja tuua. Näidend on ajalooline, just see, mida teater peab oluliseks: inimsuhted seoses Tartu rahuläbirääkimistega, see, kuidas Jaan Poska kõike läbi elas — näidend lõpebki tema surmaga pärast rahu sõlmimist.

Märtsis tuleb veel suurel laval välja Ülo Vilimaa lavastuses ballett Eduard Tubina muusikale — mis nime ta saab, ei oska praegu veel öelda. Ja lapsed saavad muusikali Valter Ojakäärult ja Ardi Liiveselt, mis on tehtud kuulsate Karl May indiaanilugudega, tema «Winnetou» ainetel.

Lühidalt oleks see kõik repertuaari kohta. Tahame veel võimalust mööda välja tuua väikelava näidendeid, kuid neid ma ei julge praegu konkreetselt nimetada, kõik sõltub sellest, kui palju meil suurte

lavastuste kõrvalt jõudu üle jääb.

Jätkuvad ka muusikaüritused. 25. septembril oli juba sümfooniaorkestri avakontsert, mis läks toredasti korda. See tegevus jätkub kindlasti omaette tsükliks läbi hooaja. Muusikal on ju olnud pisut rutiinseks muutuda, nii et lavaaugus istuva muusiku jaoks on väga oluline, kui ta sealt saab välja tulla ja esineda vaatajale-kuulajale suveräänselt interpreedina. Väike maja töötab aga olla väga mugav

teatris nagu muudiski eluvaldkondades rahamure peavakorrale tõusnud. Maailmapraktika näitab, et teater saab normaalselt töötada siis, kui asjast huvitatud pool, antud juhul siis riik, teatri tegemisele 80% peale maksab. Meil see nii ei ole. Kas just 80% ulatuses, aga rohkem kui siiani tuleb teatrisse raha paigutada küll. Kui Eesti läheb 1. jaanuarist üle IME-le, peab ka teater oma majanduses korrektiivid tegema, ja mis-moodi siis elu täpselt minema

Steen Saksamaa Liitvabariigi kirjaniku Harald Muelleri «Surnuparvest». J. Toominga lavastus, E. Ounapuu kujundus. Pildil (vasakult): näitlejad T. Lilleorg, S. Ait ja P. Kollom lavastuse rollides. ÜLO LAUMETSA foto

paik kammermuusika esitamiseks. Me näeme ju teatrikriisi jõudmas sinnamaale, et Tartus võib praktiliselt ära kaduda muusikateatri tarbija. Vaatajat muidugi süüdistada ei saa, süüdi on teater ja meie asi on taas äratada huvi muusikalavastuste vastu. Selleks olemegi alustanud lastest — lasteooperist, muusikalist. Sealt, nende hulgast kasvab muusikateatri uus publik.

● Kas majanduslikud mured seoses väikese maja taasavamisega on murtud?

Mitte päriselt, sinna on vaja ka teenindavat personali, selleks käivad läbirääkimised Kultuurikomiteega. Üldse on

hakkab, ei oska veel täpselt öelda.

● Mingi kontseptsioon on ikkagi olemas?

On küll, aga praegu ei ole veel mõtet sellest rääkida.

● Kas stuudio ka edasi te-
gutseb?

Stuudio lõpetas kevadel ja arvatavasti formeerub Tartu lasteteatris. See on hirmus oluline, et Tartus tekib alternatiivne teater, ja on ka väga hea, et nimeit lasteteater — sellest on «Vanemuisele» kõige rohkem kasu, seal kasvab meie tulevane publik. Mulle tundub, et Tartus võiks tulevikus veelgi kujuneda sel-

NUKUTEATER KUTSUB JÄLLE

VEE ALLA kutsub Eesti Nukuteater oma väikesi vaatajaid juba hooaja avaetendusel. Norralase Tor Åge Bringsvaerdi näidend «Ruhv ja Lendav Hollandlane» jutustab väikesest heasüdamlikust meremaojõmpisikast Ruhvist, tema pökkumise meelestuse ja kergemeelsusega, mõistlikkuse ja mõistmatusega. Lavastust läbib kõikevõitva halastuse idee. Lendava Hollandlase päästmiseks on vaja vaid hingesoost, eneseohverdusvalmidust ja selle eelduseks olevat ligimesearmastust. On seda vähe või palju? Igatahes nimelt seda on püüdnud oma lavastajadebüüdiga öelda noor näitleja Ahti Puudersell. Näidendi on tõlkinud Arvo Alas, muusika teinud Marko Kõlar, kujundanud Anna Andreste. Nimelt Ahti Puuderselli lavastusega avab Eesti Nukuteater oma hooaja 7. oktoobril kell 12, järgmine etendus samal päeval 17.

Ei vee alla ega isegi viimasesse sadamasse saa jääda aga igavesti, kui ootavad väi-

kesed lapsed ja teatri plaanid. Nõnda jätkame selgi hooajal ka MAA PEAL — headuse, kurjuse ja inimeste riikides, mida tutvustab Martinellus Martinaitise näidend «Tuhapart ehk Põletatud piiga». Leedu kirjanik on rahvajuttu töödelnud sümbolini, lugemisel jääb mulje, et nõida-dema maailm ründab headust, inimeste riik kaldub nürimeelselt pigem kurjale kui heale. Eks ta ole. Lavastab küllalilavastaja Algirdas Mikutis, kujundab teatri peakunstnik Rein Lauks, muusika kingib meile võluv daam Snieguolė Dikčiūtė. Tõlkinud Mihkel Loodus ja Valeria Villandi. Lavastus peaks valmima novembri teiseks nädalaks.

JOULUDEKS haub aga peanäitejuht Rein Agur ise kuldmuta, millest peaks sündima juba garderoobist algav poeetiline ja muusikaküllane muinasjutt. Aga rohkem ei tohi ma öelda, seegi on palju-võitu.

TÄISKASVANUTELE pakume endiselt sõbralikku «Nina-sarvikut», absurdiklassik Io-

nesco kõverpeegeldust totalitarismi arengust, üksikinimese ja massi vahekorradest ning inimeseks olemise võimalikkusest ja võimetusest. Lavastanud Jüri Lumiste Tartust, kujundanud Andrus Rõuk Tallinnast. Veel võivad meie poole sisse astuvad sõbrad nautida Friedrich Dürrenmatti «Heraklest ja Augeiase talle». Aktuaalsele küsimusele, kas üks riik võib juba saada sõnnikust, mida ta aastakümneid on ainuproduktina tootnud ja mis lõpuks riiki ennastki lämmatama kipub, otsib vastust Rein Agur koos lavakunstikateedri tudengitega. Pruunist ollusest on lavakujunduse valmis voolinud Anna Andreste.

Endiselt on repertuaaris ka «Okasroosike», «Lumemuinas-jutt», «Meie maja», «Kadunud aabits», «Kelluke ja kikerikii», «Imeline imik», «Toome heibed» ja muidugi «Suveöö unenägu» ning palju muud.

Olete oodatud.

Kirjandusjuhataja
AVO ÜPRUS

liseid väiksemaid teatritegumise võimalusi.

● Meil on veel jäänud rääkida kõige moodsamal teemal, teatri kontaktidest ja välissuhetest.

9. oktoobril annab «Vanemuises» etenduse meie ammu-ne sõprusteater Potsdamist. Mis aga puutub välissidemete-tesse, siis välismaale minek ei saa olla omaette eesmärk. Vähemalt ei taha «Vanemuine» seda niiviisi püstitada. Kui minna, siis ikka asjaga, mida tahame öelda. «Vanemuine» ise teeb kevadel, hooaja lõpul oma teise rahvusvahelise väikelavade festivali, kus esinevad külalisteatrid Tšehhimaalt Olomoucist, Potsdami Hans Otto Teater, ka Kansallisteaterist on nõusolek festivalist osavõtuks saadud — nemad olid siin ka möödunud sügisel Tartus toimunud esimesel festivalil. Ootame veel Tampere ja loodetavasti ka Uppsala teatrit. Minu arvates on hirmus oluline, et niisugused suuremad kultuuriüritused toimuksid ka Tartus. Me vajame neid, et sügavamalt hingata ja edasi elada, iga linn, iga kultuurikeskkond peab endale leidma omaid kultuurielu intensiivistamise vormid.

● Kas teatri 120. aastapäeva seoses toimub veel midagi?

Jah, novembris — nime-taksin seda ehk ülevaatusnä-dalaks. Pühapäevast pühapäevani, selles ajavahemikus näitaksime oma viimaste aegade etendusi külaliskriitikutele Moskvast, Leningradist ja mujalt. Teeksime väga etendustiheda nädala, mille jooksul oleks võimalik ära vaadata 15—16 etendust kõigist «Vanemuise» žanridest, sümfooniakontsert kaasa arva-tud. Kogu Eesti teatri nimel ei saa ma rääkida, ka on arv 120 ehk professionaalse teatri-tegemise seisukohast pisut liialdatud, aga «Vanemuisele» ometi oluline — sellest ajast ta siiski algas ja hakkas.

● Mis veel peanäitejuhti hooaja alguses vaevab?

«Vanemuine» on ise läbi aegade endast välja kasvatanud inimesi, kellest on saanud lavastajaid, teatrijuhte jne. See on omaette väärtus, tuleks kindlasti silmas pida-da, et kui tulevikus keegi «Vanemuise» etteotsa astub, et ta oleks siis «Vanemuisest» endast või vähemalt Tartu linnast, sinest keskkonnast tulnud. Mina olen ikkagi kõrvalt tulnud ja mul on raske, raske nimelt just keskkonnaga kokkukuulumise mõttes.

● Ega see ometi vihja lah-kumiskavatsusele?

Tahan tõepoolest öelda, et minevalised mehed on juba vanad mehed. Oleme ausad — meid on kasvatatud nii, et ma ei usu, et suudame teatrit täisväärtuslikult, tänase päeva vajaduste kohaselt edasi viia. Mina vähemalt ei suuda. Tähendab, tuleb vaadata nooremaid mehi, kes teatri etteotsa astuksid. Ma ei ütle, et tahan loobuda teatritegumisest «Vanemuises» — küsimus pole selles. Kuid küsimus, kas ma ikka pean olema teatri juht, on minu jaoks küll tõsiselt päevakorra-le kerkinud.

● Ehk on see kõigi teatri-juhtide igilahendamatu probleem?

Seda ka, kuid siis tavaliselt väljastpoolt tekkinud. Teatri-juhte arvustatakse, nendega ei olda rahul jne. Minu arvates on meie teatritegemise tänases päevas oluline tajuda ennast siseselt ja teatrisiselselt: kas sa oled ja kas sa tahad ja kas sa suudad. Ma ei ütle, et ma siit hommapäev lahkun. Kuid teatrijuhina pean ma silmas pidama, kes on see inime-ne, kes siis tuleb.

● Tuleb endal kasvatada. Ütleme parem, et teater peab olema nii teatrateline või suutlik, et temast endast loogiliselt ja loomulikult sün-nib kogu aeg uut ilma.

Küsis ja jäädvustas
HENN-KAAREL HELLAT

Paaril viimasel aastal on Eestis taas olnud võimalus eksponeerida mitmeid väga häid näitusi piiri tagant. Siinkohal pole vajadust rõhutada rahvusvahelise kunstikogemuse tähtsust, see on selge iseenesestki. Probleem on aga selles, kuidas ja kuidas me nende näituste tähtsuse enesele mõtestame, missugust informatsiooni me suudame ja peame vajalikuks hankida kujundamiseks meie asukohta ühtses Euroopa kunstikultuuris.

Näitus «Soome vorm» andis võimaluse põhjalikult käsitleda Soome tarbekunsti ja disaini arengut XX sajandil (Ebe Nömborg, «Soome vorm», «Reede», 15. 09. 89). Ometigi tahaks selle näituse juurde tagasi tulla, kuivõrd temas sisalduv informatsioon pole ühe artikliga kaugeltki ammendatud.

Helsingi Tarbekunstimuuseumi kunstiteadlaste koostatud näituse eesmärgiks oli tutvustada meile soome vormikunsti (tarbekunsti ja disaini) arengut, arvestades eseme maailma seostatust olemise ja elamiskultuuriga. Suur osa esemetest sellel näitusel ei kuulu mitte unikaalloomingu hulka, nagu võiks arvata ja nagu oleme harjunud nägema meie näitustel, vaid on tehaste seeriatoodang. Loomulikult on sellise nähtuse aluseks vajalike materjalide ja kõrgtehnoloogia olemasolu. Kuid mitte ainult. Eelduseks on vaba ühiskonna kõigi koostisosade vaba harmooniline areng. Siia hulka kuuluvad ka arusaamad kunstiloomingu sisemistest mehhanismidest, kunstniku kui looja asendist ühiskonnas ja tema vaimse vabaduse astmest. Siia kuulub ilmselt palju muudki, mida me praegu veel hästi ei mõista, sest meie nivelleerunud ühiskonnas, kus puudub kultuuri mitmekihilisus (mis aga ongi kultuuri tegelik rikkus) on nivelleerunud ka kunstniku psüühika. Ja see võib osutuda vahel suuremaks takistuseks kui materjalide ja tehnika puudus. Kunstniku esmane ja olulisim ülesanne on ideede genereerimine, mis saab efektiivne olla vaid mõttevabaduse maailmas. Seetõttu tuleb ainult imetleda meie kunstnike tegelikke saavutusi.

Soome kunstil ei puudu ei vabadus, ei materjalid, ei kõrgtehnoloogia. See kõik on viinud Soome juhtivate disainiriikide hulka. Enamik näitusel eksponeeritud töid kuulub praeguseks soome tarbekunsti ajalukku. Nii mõnedki autorid ja tööd on toonud uusi suundi ja arusaamu rahvusvahelise vormikunsti arengusse. Püüangi käesoleva kirjutisega tutvustada lähemalt mõningaid kunstnikke ja kunstiteoseid, mis olid eksponeeritud näitusel «Soome vorm» ja mis omavad laimat, üle Soome kunsti piiride ulatuvat tähendust.

Nii nagu Eestiski on Soomes kaasaegse tarbekunsti arengu tõukejõuks huvitõus rahvakunstipärandi vastu. Esimeseks konkreetseks märgiks sellest oli 1874. a. Viiburis korraldatud rahvariite ja rahvakunstipärandi korjamine. Selle aktsiooniga ühinesid ka teised piirkonnad ja nii pandi alus Soome Rahvamuuseumi etnograafiakogule. 1897. a. loodi kunstnik Fanny Murbergi poolt Soome Käsitöö Sõprade Selts, mille eesmärgiks oli käsitööpärandi säilitamine ja kes asus soome kunstikäsitöös looma nn. soome stiili.

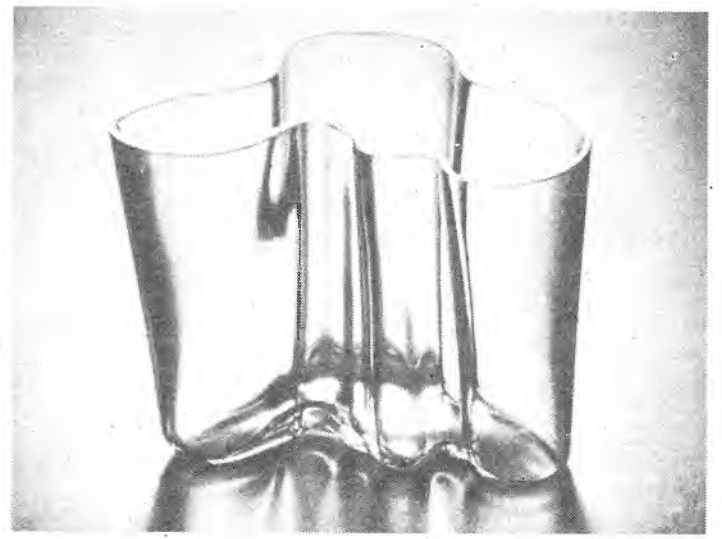
1. Iris — tuba Soome paviljonis Pariisi maailmanäitusel 1900

Aasta 1900 tähendas soome tarbekunsti arengule pöördepunkti. Pariisi maailmanäitusel esineti oma paviljoniga, mis oli projekteeritud noorte arhitektide Geselliuse, Lindgreni, Saarise poolt ja mis oma kujundusega äratas rahvusvahelist tähelepanu, tõstes Soome arvestatava ja iseseisva

VEEL NÄITUSEST «SOOME VORM»

7

8

kultuurimaa tähendus. Tarbekunstiosakonda nimetati Iris-toaks ja seal oli eksponeeritud Iris-tehase keraamikat ja Gallén-Kallela kavandatud mööblit. Tema kavandite põhjal olid Soome Käsitöö Sõprade Seltsi meistrid valmistanud kõik tekstiilid.

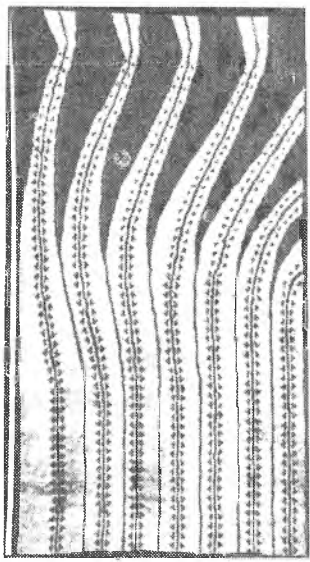
2. Akseli Gallén-Kallela (1865—1931). Rüüvaip «Leek», 1899

3

5

2

9

Gallén-Kallela poolt Pariisi maailmanäituseks kavandatud rüüsid «Leek» ja «Mõök» võib pidada Soome esimesteks modernseteks kunstiteksitiilideks. Hoolimata erilisest kiindumusest soome rahvakunstist pärit rüü traditsioonide vastu kauges ta eriti «Leeki» kavandades etnograafilistest eeskujudest ja rakendas vana tehnika juugendi vormikeelele ning ebasümmeetrilisele ülesehitatud koostööla loomiseks. Siit alguse saanud kunstnike vaimustus vana rüütehnikast vastu päästis viimase ka unustusehõlma vajumast.

3. Louis Sparre (1866—1964). Kavand, söögisaali sisustus, akvarell, 1903

Gallén-Kallela kutsel saabus Soome 1889. a. rootslasest krahv Louis Sparre. Olles vaimustatud Soome kaunist loodusest, otsustas ta paigale jääda ja rajas 1897. a. Porvoosse inglase William Morris'e eeskujul tehase — Iris, kus väiketoodanguna püüti teha

6

kõrgtasemelisi tarbeesemeid; mööblit ja keraamikat. Mööbli kavandas Sparre kuni pismate detailideni ise ja Iris-tehase sulgemise järel (1902) jätkas ta seda tööd oma büroos koos abikaasa, kunstnik Eva Mannerheim-Sparrega. Sparre kujundatud mööblis on kaunilt ühendatud rahvusvahelise juugendi (eriti inglise ja Austria ning belglase van de Velde) mõjutused Soome rahvusliku mööblipärandi erakordsuse ja funktsionaalsusega.

4. Alfred William Finch (1854—1930). Iris — keraamika, punasavi, 1897—1902

Iris-tehase keraamikaosakonna alusepanijaks ja juhatajaks kutsus Louis Sparre aastal 1897 Inglismaalt belglase A. W. Finchi, kes oli tuntud maalija. 1890. aastate alguses huvitus Finch keraamikast ja töötas koos belglase Henry van de Veldega. Finchi Iris-tehasele kavandatud toodang oli põhiliselt erilist punasavist valmistatud, vormilt ainulaadsed tarbeesemed: kannud, tassid, vaagnad, vaasid. Nende mõju seisnes eelkõige Finchi väljatöötatud glasuuri elus. Iris-tehase sulgemise (1902) järel sai Finchist Tarbekunstikeskuse kooli esimene keraamikaõpetaja.

5. Gerda Thesleff (1871—1939). Kauss, 1920

Gerda Thesleff oli alates 1920. aastatest soome keraamikakunsti juhtivaid ekspresioniste. Oma õpetaja A. W. Finchi mõjul omandas ta ka suhtumise vormi, mis pidi olema selge ning orgaaniliselt ühendatud dekooriga. Finchi kaudu avaldusid keraamikas ka ajastu kujutava kunsti muutumised, kuivõrd ta kuulus «Septem»-rühmituse juhtivate kunstnike hulka. «Septem»-rühmitus pürgis maalilise poole ja oli huvitatud soome rüüvaipade rahvapärast värviskaalast. Maalikunstniku kombel kattis Gerda Thesleff punasavi keraamika valge glasuuriga, millele maalits maastikumotiive. Tema ekspressiivses joonekäsitluses on selgelt tunda 1916.

aastal loodud «November»-rühmituse kunstilisi tõekspidamisi.

6. Impi Sotavalta (1885—1943). Rüü, 1929

Soome rüükunst elas 1920. aastatel läbi tõelise renessansi. Esimene märk sellest oli Galerie Möhrhammeri poolt aastal 1918 korraldatud vana-de soome rüüde näitus, mis sai erakordse tähelepanu osaliseks. Samuti 1924. aastal U. T. Sireliuse koostatud raamat «Soome rüü» pööras tähelepanu vana rahvakunstipärandile, olles alles iseseisvunud riigile samal ajal tähelepanuväärseks kinnituseks vanast omapärasest kultuurist. Soome Käsitöö Sõprade Seltsi huvitatus tõi kaasa suure rüüvõistluse korraldamise. Selles kutsuti kunstnikke kavandama «höredad rüüsid». Paraku oli rüüst tulnud seinalle riputatav/kunsttekstiil, mille kavandaja ei olnud enam rahvusromantika päevilt tavaks saanud kunstnik ega arhitekt, vaid kudumistehnikat valdav tekstiilikunstnik.

Üks tuntumaid rüükunstnikke oli Impi Sotavalta, kes aastail 1917—1939 tegutses Soome Käsitöö Sõprade Seltsi kunstnikuna. Rahvakunstipärandi mõju on tema 1920. aastate töodes eriti tuntav, seda nii sõlmistehnikas kui ka koloriidis.

7. Alvar Aalto (1898—1976). «Paimio»-tool, 1931

Funktsionalistlikku ideoloogiat esitati soome publikule nähtaval kujul esimest korda 1930. a. tarbekunstinäitusel Helsingi Taidehallis. Aastal 1931 valmistas Aalto ühistöös Otto Korhosega abstraktse painutatud puust reljeefi. Idee taustana võib näha «Bauhaus»-kooli vabameelseid materjali- ja vormikatsetusi. Sellest katsetusest sündis idee funktsionalistlikust istmest, milles külm terasjalg on asendatud sooja puuga. Paimio sanatooriumi nimetatakse Aalto terviklikumaks funktsionalistlikuks kunstitööks, kus arhitektuur ja sisustus moodustavad täiusliku koostööla.

8. Vaas «Savoy», 1936

Aalto kavandatud tarbekunstiesemeist armastatum ja tuntum vaas «Savoy» sündis Karhula ja Iittala klaasitehaste korraldatud võistluse tulemusena. Eesmärgiks oli saada uusi kõrgtasemel klaasiesemeid Pariisi 1937. a. maailmanäitusele. Võistluse võitis Aalto sari «Eskimoerindens Skinnbyxa». See koosnes eri kõrgustest vaasidest, kaussidest, vaagnatest, millistel kõigil oli vabalt kaarduv, ebasümmeetriline vorm. Sama vaba vormikäsitus on tunda ka Aalto kavandatud mööblis ja arhitektuuris. Sellises vormilahenduses võib näha ka üldiselt ajastule iseloomulikku, kuivõrd seda esineb Orreforsis klaasitehase toodangus ja samuti Henry Moore'i vabavormilistes figuurides. Pärast kindlasti oli Aalto aga uue suuna rajaja soome klaasikunstis, mis selle ajani kujutas endast rikkalikult dekoreeritud esemeid.

9. Aino Marsio-Aalto (1894—1949). Pressklaasist komplekt «Bögeblick», 1932—1960

1932. a. Karhula ja Iittala klaasitehaste poolt korraldatud võistlus uute kavandite saamiseks tähendas funktsionalismi täielikku läbimurret Soome klaasikunstis. Eriti pressklaasist püüti luua esemeid, mis oleksid kasutatavad mitmeti, kättesaadavad hinnalt, aga samas esteetiliselt kõrgtasemelised ning adreseeeritud kõigile sotsiaalsele rühmale. Komplektidest eriti soositud oli «Bögeblick», mis kandis endas peaaegu kõiki funktsionalistlike väärtusi, ka kaunistus oli funktsionaalne. Esimene pinnal horisontaalselt kulgevad rõngad võisid peita ka pressklaasi võimalikke defekte. Milano triennaalil 1936. a. sai komplekt kuldmedali.

MARIKA VALK

«Sirbi ja Vasara» 1988. a. 32. numbris avaldati koos Eduard Viiralti tööde fotodega Märt Roosma kiri, milles oli ära toodud Eesti Kunsti-
muuseumile kingitud teoste loetelu:

85 E. Viiralti gravüüri,
27 „ aktijoonistust,
46 „ suleskitsi,
46 „ šaržiks moonutatud trükipilti,
7 R. Vaheri litot sõjaeelsest Narvast ning kollektsiooni annetaja enda 60 graafilist lehte ja 85 akvarelli.

Nüüd siis avanebki kõigil kunstihuvilistel võimalus va-
likuliselt näha kogus olevaid väärtusi. Kuna aga ruumipuudus on alaline takistus tööde eksponeerimisel, siis esialgu tuleb rahulduda praeguse väljapanekuga, mis sisaldab 79 kunstiteost.

Siiani oli laiemale ringkonnale tundmata ka Märt Roosma, kes pärast kunstikooli lõpetamist varsti välismaale emigreeris. M. Roosma sündis 1904. a. Põltsamaal, 1943. a. lõpetas ta Tartus kõrgemad kujutava kunsti kursused («Pallas») graafika erialal ning 1944. a. lahkus kodumaalt, jõudes Austria, Saksa-
maa ja Rootsi kaudu veel samal aastal Austraaliasse. Praegu elab kunstnik Tas-
maania saarel. Tänu Märt Roosmale kui kunstikogujale ongi meieni jõudnud teret-
lunud täiendus E. Viiralti estampide ja joonistuste, pisi-
visandite näol. Ilmselt tekkis E. Viiralti ja M. Roosma kon-
takt umbes 1939. s. o. ajal, mil esimene pärast neljateist-
kümme välismaal veedetud aastat taas Eestisse naasis ning sõbralikud suhted jäid kestma ka pagulusaastatel. Nende kingituste seas on töid mis muuseumil varem puudu-
sid: «Naisorkester» (1937, ofort, kuivnõel), «Lamav akt»

NÄITUS MÄRT ROOSMA

KUNSTIKOGUST

Märt Roosma. «Abikaasa portree» [kuiv-
nõel, 1942] Eduard Viiralt. «Lamav akt» [kuivnõel, 1946]

(1946, kuivnõel), Viinis 1944 ümbertöötatud variandid «Ees-
ti neist» (1942) ja «Kr. Raua
portree» (1939); «Berberi
tõdruk kaameliga» (1940), va-
riant värvilises pehmelakiteh-
nikas. Paljudest graafilistest
lehtedest oli siiani olemas ai-
nult üks eksemplar, näit.
«Naine tiigriga» (1928, pehme-
lakk), «Kolm naist» (1932,
pehmelakk), «Lamavad naised»

(1934, pehmelakk) jt. Huvipak-
kuvad on mitmete lehtede
proovitrükid ja eri tehnikates
teostatud variandid «Eesti
neist» (1942).

Ei saa kõrvale jätta ka Märt
Roosma enda loomingut, mis
rikastab eesti kunsti hulga
meisterlikult teostatud estam-
pide ja meeleolukate akvarel-
lidega. Opinguaastad ja selle-

le järgnev periood näitab M.
Roosmat kui graafikut, eriti
kui heal tasemel sügavtrüki-
meistri ja portretisti. Realist-
likus laadis portreedegaleriis
on esindatud väga erinevad
inimtüübid, kuid neid kõiki
seob vaoshoitud asjalik kuju-
tamismaneer. Tihti peale võtab
liigne nokitsemine loomingult
ära selle «elustava üdi», värs-
kuse, kipub kallutama kui-

vusesse. Siingi võiks esile
kerkida väike etteheitev noot,
aga samas ilmestab portreid
inimlik soojus, mis läbi isik-
liku tajuprisma kogetuna jä-
tab neile melanhoorse varjun-
di. Olulisel kohal kunstniku
tegevuses on eri graafikateh-
nikatega katsetamine. Ta on
üks väheseid, kes viljeleb
metsotintot, samas ka litot jm.
Paeluvad on viimases tehni-
kas nimetatud kaaskunstnike
portreed, sugestiivselt mõjub
«Mustlaspoisi portree» (1940).
Ennekõike töö teostust nauti-
des on kunstnik jõudnud vor-
milise külje selge, täiusliku
viimistlusele. Parimaid tule-
musi on M. Roosma siiski
saavutanud kuivnõelas, mis
oma maagilises karguses ko-
hati lausa metallselt lõikava
jooneni jõuab. «Autoportree»
(1938), «Luuletaja E. Söödi
portree» (1943), «Abikaasa M.
Roosma portree» (1942), «Me-
he portree» (1941). Kuivnõela-
tehnika ja kunstniku intel-
lektuaalsusesse kalduv natuur
on kooskõlas taotlusliku püü-
dusega klassikalise vormipuh-
tuse, lõpetatud pretsiisse väl-
jenduslaadi poole.

Diskreetne, mõtlik lüürili-
sus, mis on talle omane juba
varasematel aastatel, säilib
ka hilisemal etapil — võõrsil
loodud akvarellides. Lillemaa-
lde mahe sumedus, tumeda-
te toonide oskuslik käsitlemi-
ne toob meie ette ikkagi en-
dise pallaslase. «Puuviljad»,
«Natüürmort ananassiga» jt.
— neist õhkub prantslaslikku
peente värviharmooniate kas-
utamisoskust. Samasugune in-
tiimne lüüriline laad valitseb
ka Austraalia maastikes
«Põud», «Kevadine vihm» jt.,
kus kohaliku looduse pisut
nukker ilu sulab ühte ergas-
tatud valguse ja atmosfääri-
nüanssidega.

ENNA SIRKEL

Tänavu, «Pallase» 70. a.
juubeli tähistamise aastal on
põhjust rääkida eesti skulp-
tuuri *grand old man* Enn
Roosist; seda tekitab ka tema
teoste näitus. Enn Roosist ja
Endel Kübarseppast said saa-
tuse tahtel «Pallase» skulp-
tuuriateljee viimased lõpeta-
jad 1939. aastal, kellest ainult
kaks — Enn Roos ja Roman
Timotheus jäid kodumaale,
sest teised lahkusid, kes ku-
hu: Amanda Jasmin Rootsi,
Linda Sõber läbi Saksa-
maale, Endel Kübarsepp
Saksamaa kaudu Ameerika
Ühendriikidesse.

Ajakäik on halastamatu ja
täna on Enn Roos ainuke
Eestis elav «Pallase» haridu-
sega skulptor, kes siiani hoiab
koolist saadud kunstimõist-
mist ja -nägemist. Ants Juske
tahtis ajakirja «Kunst»
1987. a. 2. numbris teada, mi-
da öieti mõistetakse pallasli-
ku all. Skulptuuris mõistan
selle all eri materjalide heal
tehnilisel tasemel rakenda-
mist, euroopaliku kunsti kon-
tekstis olevaid üldnimikke
tõdesid, omanäolisi meeleolu-
sid väljendavat, üldistatud
vormiga looduslähedast maa-
lilist plastikat. Nisugust kuns-
ti on soovinud luua Enn Roos
ja teised pallaslased, kes Ees-
timaale jäid. Et aga loomulik
areng ja ühendus Euroopa
kunstiga järsult katkestati
ning just sünnimaale jäänud
kunstnikud rataste vahele su-
ruti, selles ei ole nemad ise
süüdi. Et katkestatud lappida,
kandsid nad vapralt edasi
«Pallase» meelsust, omamata
jõudu uute ilmingutega kaasa
minna. Nii said neist tradit-
sioonide hoidjad. Eesti kuns-
tiajalugu tõdeb, et ilma Enn
Roosi töödeta oleks sõjajärg-
sel aastakümnel meie skulp-
tuuri pidev edasilükkumine ol-
nud märksa ühekülgsem ja
ebajärjekindlam. Ja tõesti ise-
loomustab Enn Roosi taiesid
läbi aegade üllatav inimlik-
kus, karge tundetoon ning
lüüriline mediteerimine —
kõik see, mis «Pallase» kuns-
tile nii emane oli. Kuid sõja-

Enn Roos. «Ameerika poiss»
(pronks, 1944)

järgne aeg läks vähestest
mööda jälgi jätmata. Ka Enn
Roosilt pärineb kolm monu-
menti, kaks Tallinna ja üks
kollektiivse tööna Jõhvi. Ena-
miku Eesti nõukogudeaegse
monumendiloomingu kohta on
nii ilusasti sõnastanud Mirjam
Peil: «Monumendid on mõel-
dud ajalugu ja ajalooväär-
tusi põlistama, ent siinsel tuu-
lisel rannal pole ajalooväär-
tused alati paraku põlised ol-
nud ja nii võib mõnigi pronk-
si valatud väärtus osutuda
väärtmaterjalist pudedamaks.»
Enn Roosigi loomingu igikand-
vus toetub säidskulptuurile:
portreele, animalistikale, akti-
plastikale. Aktiskulptuur võ-
lub sordiini all hoitud tunde-
varjundi soojusega ja plume-
lega. Ehkki Enn Roos oli noo-
rem, õhkub ka tema aktidest
käest kadunu tagaigatsust ja
nukrust, nagu leiame seda
teiste, temast vanemate pal-
laslastest skulptorite loomin-
gus. «Pallase»-meelsus hoidis
ikkagi kõiki koos. Loomaplas-

tikas väljendab kujur end
lihtsalt ja siiralt, olgu kujuta-
misaineiks päris omased või
hoopis kaugete maade loomad.
Portreedes eelistas ta kujuta-
da noori ja rohkem päris ek-
sootiliste maade esindajaid:
nii on ta modellideks olnud
Korea tütarlaps, Mali neegri-
tar, neiu Budapestist, Jean
Kongost. Kõigi modelleerimi-
sel on lähtunud nooruse ilust
ja võlust, sellega koos rõhu-
tatud helget meeleolu, mõt-
likku poeesiat. Aga Roos on
kujutanud ka nii lähedasi in-
imesi, nagu ema ja isa, mis
1920.—1930. aastate kunstile
täiesti loomulik teema oli ja
mis tänapäeval on üpris vöö-
raks jäänud. Väga palju on ta
teinud keraamilisi töid, kus
erinevad värvitoonid ja pinna-
faktuuri varjundid mängivad
olulist osa terviku moodusta-
misel. Mitmete glasuuride kas-
utamist õppis Enn Roos vist
Jaan Koortilt, kelle õpilaseks
ta end samuti peab.

Tänu Enn Roosile teame
«Pallasest» rohkem kui ainult
tema kujude järgi. Nii pole
allakirjutanule võõraks jää-
nud Natalie Verhoustinskaja
ja Irmgard Luha nimed, kuigi
nende loomingut pole peaaegu
üldse säilinud, nüüd tean,
et esimene oli väga andekas
ja teine lõpmatu katsetaja.
Ehk leiab kunagi veel nende
skulptuuridki üles. Tundma-
tute kujude fotodega võib kõi-
ge kindlamalt vanameistri
juurde minna, tema aitab ik-
kagi hädast välja, otsib mälu-
nurdadest ammuunustatud ni-
mesid. Tänu Enn Roosile on
«Pallas» meile, sõja järel sün-
dinuile palju lähedasemaks ja
omasemaks saanud ning nii
aina elavana püsinud.

TIINA PIKAMÄE

PROFESSOR PETERIS UPITIS 90

27. septembril oleks saanud
90-aastaseks Läti Kunstiaka-
deemia õppejõud, kauaaegne
graafikakateedri professor, Lä-
ti NSV rahvakunstnik, vaba-
riikliku preemia laureaat pro-
fessor Peteris Upītis. Ta oli
suurepärane ja andekas inime-
ne, kes kogu oma elu pühen-
das rahvusliku kunsti viljele-
misele ja noorte kunstnike ha-
rimisele. Tema kae alt on tul-
nud sellised andekad läti graa-
fikud-puugravüüristrid
nagu Zigurds Zuze, Dainis
Rozkalns, Otto Mednis ja pal-
jud teised.

Peteris Upītis viljeles pea-
miselt puugravüüri. Ta lõi
hulgaliselt vabagraafilisi lehti,
kus lemmiktemaks ran-
na- ja maastikumotiivid, talu-
majad ja tuuleveskid. Ta ar-
mastas väga meie Saaremaad
ja lõi sealsetel loodusmotiivi-
del mitu graafilist lehte. Pe-
teris Upītis illustreeris hulga-
liselt raamatuid, valmistas lil-
lemotiividega postkaarte. Eks-
libristide jaoks on tema põhi-
teeneks 712 ekslibriste, mis
muide peaaegu eranditult
puugravüüris, loomine. Neist
enam kui kaks tosinat Eestisse,
teiste hulgas ka mälestus-
viidad Anton Hansen Tamm-
saare ja Richard Kaljo ni-
mele.

Tema töid on umbes 500
korral eksponeeritud nii ko-
du- kui ka välismaal, sh. Por-
tugalis, Soomes, Jugoslaavias,
Taanis, Norras, Ungaris jm.
Professor on olnud ka Euroo-
pa ekslibristide kongressist
osavõtjate hulgas, tema pere-
konnale kuulub ka Lätis asuv
suurim ekslibristekollektsioon
(kaugelt üle 20 000), kus kõi-
ge arvukamalt esindatud eesti
ekslibristid.

Viimased kaks aastat kor-
raldas professor oma ekslib-
risteraamatu väljaandmist, mis
pidi ilmuma tema juubeliks.
Raamatut, mis sisaldab 700
ekslibristi illustratsioonidena
ja mis ilmub k. a. suvel (tea-
daolevatel andmetel ei ole nii
mahukat väljaannet kogu
maailmas), professori enda sil-
mad ei näinud.

Käesoleva aasta 5. juunil
varises Peteris Upītis mana-
lasse. Viimsele teekonnale
saadeti ta Läti Kunstiadee-
mia saalist. Austatud ja ar-
mastatud kunstnikku olid tul-
nud ära saatma endised õpi-
lased, neist ka juba pensioni-
ealisi, akadeemia arvukas pe-
re, sugulased, sõbrad, Tallin-
na ja Tartu ekslibristeklubi-
de delegatsioonid.

KALJU LEIB

ARHITEKTUURIKONKURSS

Kohtla-Järve Linna Täitevko-
mittee, ENSV Ehituskomitee ja
Eesti Arhitektide Liit korralda-
vad lahtise arhitektuurivõistluse
Jõhvi linnas kaavandatava
Kohtla-Järve Linna Keskraama-
tukoju (500 000 üksusele) ja
riikliku arhiivi (200 000 säilitus-
üksust) hoone parima ideekavan-
di saamiseks.

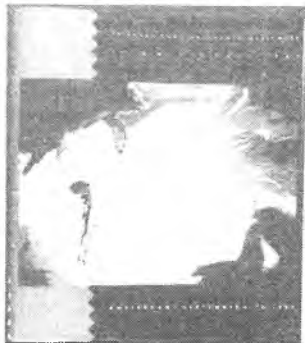
Parematele võistlustöödele on
ette nähtud üks I preemia 5000
rubla, üks II preemia 3000 rub-
la ja üks III preemia 2000 rubla.

Võistlustööde esitamise täht-
sust on 21. detsember 1989. a.
Võistluse tingimusi väljastab
alates 2. oktoobrist 1989. a. Ees-
ti Arhitektide Liit.

ÕIENDUS

Intervjuu «Ilmar Laaban nii
endast kui teistest» («Reede» nr.
39) ladumisel on vahele jäänud
kaks rida. Peab olema: «Isiklik-
kult arvan, et see sobib temale

rohkem kui praegune staatiline
laad. Tema erootika huvitab
mind palju rohkem kui Tonis
Vindi oma.»

4.—10. septembrini toimus Amsterdamis korraka kaks rahvusvahelise tähtsusega nüüdismuusika üritust — ISCM Music Days ja International Gaudeamus Musicweek. Rahvusvaheline muusikanädal «Gaudeamus» (nii ta võiks ju eesti keeles kõlada) on iga-aastane septembri algul toimuv festival noortele heliloojatele. Teoseid orkestrile, koorile ja kammerkoosseisudele võivad saata komponistid, kes on alla kolmekümne. Žürii valib lood, mis esitatakse. Näiteks seekordseks «Gaudeamuseks» laekus umbes 245 partituuri üheksateistkümnest maast, ettekandmisele valiti 17 teost.

ISCM (International Society for Contemporary Music) on institutsioon, mis hoolitseb uue muusika edendamise eest ja mille sektiioonid on üle ilma 34 riigis (kusjuures näiteks ka Tšiilis ja Hongkongis, aga muidugi mitte N. Liidus). ISCM korraldab iga-aastal oma festivali ühes liikmesriikidest, kusjuures kava paneb jällegi kokku rahvusvaheline žürii, jälgides ka, et iga maa oleks esindatud. Tänavu oleks ISCM MD pidanud toimuma Prantsusmaal, aga mitmetel hämaratel finantsasjaoludel hüppas Prantsuse sektiioon alt ära. Appi tulid «Gaudeamus» ja ISCM Hollandi sektiioon. Lõpptulemus — tohutu tihe programm, iga päev kolm kontserti pluss «Gaudeamusele» saadetud teoste arutelu.

Üldiselt kogu nädal eriliselt vapustavaid muusikalisi elamusi ei pakkunud. Ootasid huviga, kas ja kuidas kasutatakse arvuteid vahetult kontserdi käigus (live electronics), millist sünteesi taotletakse liikumise ja valgusega, aga midagi niisugust kahjuks programmis ei olnud. Kavades sisalduv oli valdavas enamuses kantud akadeemilis-maneristlik-modernistlikust mõtteviisist. Ei ole mõtet püüda kirjeldada kõiki kõlanud teoseid, mis üksteisest peaaegu liikult autorikommentaaride poolt erinesid. Meenutan lugusid, mis millegipoolest sellest üldisest eraldusid või oma kunstiküpsuses teistest vaieldamatult üle olid.

Üks festivali tippe oli Per Norgårdi «Between» tšellole ja sümfoniaorkestrile. Norgård ise on Taani nüüdismuusika silmapaistvaim kuju teda mängitakse nii Euroopas, Ameerikas kui ka Jaapanis, ja suure eduga seal-

NÄDAL

MITTELENDAVA HOLLANDLASENA

juures. «Between» kujutab endast 3-osalist tšellokontserti. Teose nimetus seondub solisti ja orkestri vahelise suhtega, mis on igas osas erinev. (Aspects of relationship between soloist and orchestra.) Esimeses osas toimib konflikt sisekaemusliku (solisti) ja välise (orkester) vahel, kusjuures domineerima jääb viimati mainitu. Teise osa alguses on solistil palgalt saatev roll, mis arengu käigus aga muutub domineerivaks. Tasakaal saavutatakse viimases osas. Tänu keerukatele rütmilistele kontrastidele ja mikrointervallide pruukimisele nõuab lugu tšellistilt ja orkestrilt äärmist tehnilist meisterlikkust. Frances-Marie Uiti ja Hollandi Raadio Filharmoonikud Gunther Schulleri juhatusel esitasid kontserdi tasemel, millele ei olnud midagi ette heita. Mõtlesin, kui vähe on uut muusikat, milles kaalamurdvad võtted helimaterjali organiseerimisel ei mõju omaette eesmärgina, vaid on millegi olulisema teenistuses. «Between» fousis igatahes kõrgemal tehniliselt oskustega eptearimisega tasandist, evides omatigi väga tugevat ja mitmekihilist struktuuri.

Omapäraselt mõjus François Bernard Mache'i «Kassandra» kammerorkestrile (?) (kaks klaverit, väike koosseis puhk- ja löökpillide) ja lindile. Lindilt kõlava moodustasid foonid troopikas elunevate konnade ja putukate krooksumistest-siristamistest, sosinad-üminad vanakreeka, baski, fiibeli ja muude harvakuuldavais keelfas, mitmekordselt salvestatud krummhornide ja pommerite kõlaväljad. Nimetatud materjali sulandus orkester märkamatult, muutudes aga peagi esmase tähtsusega informatsiooni kandjaks. Siis toimus kõik jällegi vastupidi. Nii võis eraldada umbes kümme vormiüksust, mis teineteise põimudes löid mulje unenäotolisest rituaalsest liikumisest varjude maailmast valguse ja kirkuse suunas.

Mache on Prantsusmaal Messiaeni, Boulezi ja Xenakise kõrval nimekaim tegutsev helilooja. On õppinud Messiaeni juures ja esimesena kasutanud lingvistikast pärinevaid meetodeid muusikalises analüüsis ja kompositsioonis.

Festivali kõige metsikuma enesväljendusega hülgas Richard Rijnvos (s. 1964, Holland). «Zag-hurim, whose number is twenty-three and who kills in an unnatural fashion...» on helilooja enda sõnade järgi «tšelline võitlusväli bassplokklöödi ja löökpillide vahel». Bassplokklöödi partii oli aimata midagi üksikutest karjatustest moodustuva meloodia taolist, mis liikus

sekundi-tertsi piires. Enamik kasutatud noote oli saadud tugeva «ülepuhumise» teel — ainus võimalus bassplokki ja löökpilla dünaamiliselt tasakaalustada. Mõnede madalamate helide kuuldamise toomis, tõi küll, kasutati võimendust. Löökpillide üliintensiivna partii meenutas oma footmisvõimsustest joobunud tehase aeglast ja dramaatilist suitsiidi. Kulminatsioonimomendil tormas flöödisolist tšellise rokkstaariliku artistlikkusega stange juurde, millel rippus ca 12 lehmaketti, ja laskis neil vastavalt dirigendi märguannetele spetsiaalses metallvannis kukkuda. Ainuke performance'ile lähenev teos kogu kavas ja väga kaasakiskuv! Jah, müra, ei muud kui müra, noogutasid minu kõrval kurvalt pead noored kenad itaallased, kes ise viljelavad üliasteatistlik seeriamuusikat, mida ma kahjuks küll kuidagi ei suutnud milleski olulises eristada selle suuna «isade» loomingust. Üldse oli arvamuste pluralismi kõikjal tunda. Pola ka ime, sest publiku rõhuv enamus koosnes heliloojatest, kellele igatähel on kõige lähedasem peaaegu alati ühe komposiitori looming. Ja kui su muusika peaks natukenegi laiem publiku seas kõlapinda leidma, ei saa sind eriti tõsiselt võtta. Küllap flöödid kitsiga või teed muid magedusi. Niisugust hoiakut tundsin õige mitma kollage vesteldes ja ariti siis, kui Pärdist juttu tuli. Need arutlused ei kuulu aga praeguse teema alla.

Järgnevalt puudutaksingi kompositsiooni, milles torkas silma konkreetne püüdlus eemalduda maneristlikust modernismist. Näiteks «Sound carvings from Rano Reraku» flöödile, klaverile, kontrabassile ja löökpillidele. Autor lirimaa elav inglase Piers Hellawell. Oopus koosneb 23 osast, mõni neist kestab vaid 5—6 sekundit. Kõik 23 osa on konstrueeritud enam-vähem sümmeetriliselt keskmise, kaheteistkümnenda osa suhtes ja kujutavad endast soolosis-duosid vaheldumas kogu kvartetiga. Tulemus oli midagi M. Undi «Räägivad» sarnast — hulk tegelasi astub kusaigile esile, kommentaaris üht sündmust erinevast vaatenurgast, erinevaid detaile rõhutades ja erinevat ajalist distantsi omades. Muusikalises materjalis kohas intonatsioonilist lähedust Bali gamelaniga (see tundub üldse väga in olevat). Imponearis häätimõõdetud suhe konsonantside ja dissonantside vahel, samuti pingestatus hõredama ja tihedama faktuuri vaheldumisel.

Üllatus oli Henryk M. Górecki. Tema pöördest haaklalisusse ei olnud mul aimugi. Ratsitativid ja erioosod klaverile, tšello-

le ja klarnafile (1984—1986) jätsid allakirjutajale küll palju sügavama mulje kui Penderacki pompoosid «pöördumisejäreks» kompositsioonid. Siin oli poola katoliiklane lähenenud minimalismile läbi neoromantismi prisma ja selle kõige juures vahendanud midagi väga ülevat. Ka selle loo puhul, muidu, oli iseloomulik publiku raevukas jagunemine kaheks oma arvamustes ja reaktsioonides.

Ka Nikos Dreias (1959, Kreeka) mõjus sümpaatselt. «Strophon» kammerkoorile algas vaeuuldava tekstisosisamisega, millest järk-järgult sulas välja aeglaselt ümberväruv, peamiselt minoorokolkolaline foon. Selle loo puhul läksin alt, pidades eriti markantseiks aeg-ajalt esinevaid vaerandtoone, millele enamasti glissando'ga mindi. Tühjagi. Autor ise rikkus kogu mu rõõmu, nentides häbelikult, et koor laulis lihtsalt mustalt...

Veel jäi isikupärasena meelde islandlase Thorsteinn Haukssoni (1949) «Psychomachia» sopranile ja tšellole. Tekst pärineb Aurelius Prudentius Clemensi (348—410) samanimelisest poeemist. Teose helikeele kujundamisel oli autor samuti küllaltki kaugale tagasi vaadanud, kasutades informatsiooni ja teatud figuratiivseid liikumisi, mis omased keskaegsele muusikale. Kontrastsena mõjusid mõned tugevad dramaatilised tõusud, mis üldiselt meditatiivset helimaastikku pinget kruivalt liigendasid.

Autoritest, kes elektroonilist muusikat (ja seda ainult lindilt) pakkusid, fousis esile Unsuk Chin Lõuna-Koreast. Tema «Gradus ad Infinitum für Tonband» põhineb gammal, mis on saadud oktaavi kahekümneks astmeks jaotamisel. Lugu kõlas kvadrofoonilisena, igas kõlaris erinev kahehääline kaanon. Eriti meeldisid rütmilised «kuhjumised» ja «hõrenemised» kusjuures nn. tiheduspunkt liikus pidevalt mööda saali.

Midagi ei saa parata, mulle tundub ikkagi mõnevõrra absurdseks kommenteerida muusikat, mida enamik lehelugejast vaevalt kuulnud on (ja kuulata saab). Võimekaid ja oskuslikke heliloojaid oli teisi, aga nende oopustest ei mäleta ma muud, kui üle keskmise küündivat tehnilist taset. Rääkida Amsterdamikanalitest, jalgratastest, õelust, kunstinäitustest? Kontserdisaalist «Paradiso» (endine kirik), kus publik elitaarselt nüüdismuusikat kuulates sundimatuult õlut jõi ja tubakatooteid pruukis? Tunnen, et see ei ole minu ampuua. Võin ainult anda ühe soovitus neile, kes kavatsevad Amsterdamis külastada ja õhtuti hilja linna mööda hulkuda: kui teile tungivalt ja tüütult üritatakse cracki või kokaiini või hasišit müüa ja te olete kindlasti otsustanud pakkumistest loobuda, tehke seda eesti keeles ja nii ebatsensuurset, kui enesetsensuur just lubab! See mõjub. Vähemalt mind jäeti küll alati rahule.

ERKKI-SVEN TUUR
Honorar E. Tubina fondi

ÕNNITLETI JURIS ŽIGURSI

25. septembril tähistati «Estonia» teatris «Montmartre'i kannikese» etendusega Eesti NSV teenelise kultuuritegelase Juris Žigursi 50. sünnipäeva. 1961 sidus J. Žigurs end «Estonia» teatriga kui balletitantsija, üles on ta astunud aga ka mitmes operetis. 1974. aastal lisandus trupijuhi vastutusrikas amet, mida ta peab tänaseni. Juris Žigursile — kes hommikul majas esimese ning õhtul viimase, nagu märkis üks õnnitlejaid — kui heale organisatorile ning abivalmis kolleegile, kes kõige teatris toimunaga kursis ning kellelt saab vastust või nõuannet mis tahes «Estoniat» puudutavale küsimusele, on aastate jooksul pandud ka kaalukaid ühiskondlike ülesandeid.

Estoonlaste jpt. õnnesoovijate pikas ravis oli ka kolleeg-teatraale sünnilinnast Riist, esindajaid Eestimaa Läti Seltist. Juris Žigursit tervitati ka kui meie tantsupidude ühte üldjuhti.

Laupäeval Linnahalli!

ERROL DIXON (pildil) Inglismaalt, JERRY RICKS USA-st ning MICKEY ja MARY BAKER Prantsusmaalt toovad 14. oktoobri õhtul Tallinna kontsertkava «Blues & Boogie-Woogie». Säravate džässitähedate turnee taga on šveitsi impressaario Alfred Josef Angstmann; esinetakse ka Vilniuses, Kiievis, Dnepropetrovskis ja Moskvast.

on põhimõttelised kokkulepped REIN LAULUGA Lenigradi Konservatooriumist, Helsingi Ülikooli etnomusikoloogiga õppejõu ERKKI PEKKILAGA ja kevadeks Uppsala Ülikooli psühholoogi, muusikataju uurija ALF GABRIELSSONIGA. Külalisi lisandub aasta jooksul tõenäoliselt veelgi.

Ootame rohket osavõttu. Esialgu üksikute loengute kuulamine võiks olla heaks sissejuhatajaks ja välismaailmaga tutvumisvõimaluseks kõigile, kes soovivad muusikateadusega tõsisemalt tegeleda. Teemad ja koolkondade ring on lai. Et aga Eestis kindlama temaatikaga muusikateaduslikud rühmitused (veel) puuduvad, siis on see mitmekesisus alguseks ehk paremgi.

URVE LIPPUS

TANTSUTEDEID

Kui «Estonia» ballett juunis Itaaliast koju naasis, jäi meie priimabaleriin KAIE KÖRB teistest maha, et jätkata turneed Vjatšeslav Gordejevi trupis. Kaks kuud esineti üle kogu Itaalia. Kaie Kõrbil tuli laval olla ligi 30 õhtul: Giselle'ina koos Andrei Kondratovi ja Kleopatranaduoos Aleksandr Filippenkoga.

23.—25. septembrini oli tantsijanna kodus, et siis taas Moskvasse kiirustada — 8. oktoobril stardib ta sealt paarikuiselt USA-turneele, sedapuhku J. Maksimova — V. Vassiljevi juhitud. Kaasas on kuus tantsupaari. Suurest Teatrist ja ka Riist; esitatakse kontsertprogrammi, mil-

les K. Kõrb tantsib V. Vassiljevi lavastatud «Argentiina tangot» ja ka mõnd klassikanumbrit. Tagasiteel USA-st suundub K. Kõrb SLV-sse, et seal taas liituda V. Gordejevi

vi trupiga ja tantsida kontsertprogrammi «Giselle'i» II vaatust või siis Quiteriat teravikuna etendatavas «Don Quijotes». K. Kõrb loodab koju jõuda 15. veebruaril.

MUUSIKATEADUSLIK SEMINAR,

mida KKI arvutuslingvistika sektor ja HL-i muusikateaduse sektiioon on korraldanud nüüdseks kaks hooaega, alustab oktoobris kolmandat. Sel aastal on tulemas mitmeid väliskülalisi, nagu see praegusel ajal kõikjal kombeks. Esimene on Edinburgh'i ülikoolist, professor RAYMOND MONELLE, kes peab esmaspäeval, 9. oktoobril algusega kell 17 Heliloojate Majas kaks loengut (inglise keeles) «Wagneri küpse perioodi ooperid» ja «Debussy kui muusikaline sümbolist». Novembris on lubanud tulla maailmakuulus rootsi muusika- ja akustikauurija JOHAN SUNDBERG Kuninglikust Tehnoloogiainstituudist. Edasi

ÜKS KAMA KÕIK — NATSIONALIST SI-HUKE!

TSENTRALISMIGA ON KOMBES, DEMOK-RAATIAAT VÕIKS VEIDI LISADA.

MEIE POISID HOIAVAD RIIKLIKU SA-LADUST.

EESTIMAAD ON TABANUD JÄRJEKORDNE KATASTROOF —

Enneolematu õunasaak! Saaremaalt Peipsini, Valgamaalt Soome lahe voogudeni on meie armastatud sünnimaa õuntest sedavõrd ülevõetud, et kui me kõik õunad kokku kuhjaksime, saaksime Kirde-Eesti tuhamägede eeskujul õunamäed, mis kataksid kolmandiku vabariigi üldkasutatavast pinnast. Eesti aiapidajad on ahastuses — mahlad presitid, kompotid keedetud, kokkuostjad peletatud.

Samasugune õunteuputus tabanud Eestit ka 1941. ja 1949. aastate suurküüditamiste eel, kusjuures 1948. a. sügise õunasaak ületanud neljakordselt juuniküüditamisele eelnenud saagi. Vanemad pomoloogid väidavad, et tänava olevat õunu oma seitse-kaheksa korda rohkem kui märtsiküüditamise eel. Seesugune konstantering peaks kõiki eestimaa-lasi valvusele kutsuma.

Nii mõnestki eesti kirjan-dusteostest võib välja lugeda, nagu oleks külmal maal eest-lastel aidanud hinge sees hoi-da soolatud seapekk. Tegu on kirjanike loomingulise fantaasiaga. Soolatud pekk võib küll hinge sees hoida ühe tal-ve; kevadel pekk tõmbub kol-laseks, omandab spetsiifilise mörkja maitse, kamara ja pe-ki liitumiskohtade ilmuvad rohekad plekid, mis Põhja-Aasia kiltmaa kontinentaalse kliima tingimustes pole miski muu kui düsenteeria batsilli-de paljunemiskoldeid. Teine asi on, kui kamar pekist eemaldada ning kuivatada. Kuivatatud kamar võib ka üheksandal aastal pärast kuu-ajalist soolvesi leotamist de-porteeritult reibast meelt ning

kõbusust suhteliselt kõrgel ni-vool säilitada. Sama on ka õuntega. Mis kasu on mahla-vaatidest, moosi- ja kompoti-purkidest, kui kaasavõetava pagasi kaal ei tohi ületada 150 kg?! Hoopis teine asi on kuivatatud õunte kotid, mis ei kaalu mitte kui midagi. Pol-nuks eestlastel 1941. ja 1949. a. kuivatatud õunu kaasa võtta, on küsitav, kas neist oleks üldse keegi pühale Maar-jamaale tagasi naasnud.

Kuidas õunu kuivatada? Siin on kaks meetodit: efemeerne e. lühiajaline kuiva-tusmeetod ja teine — perma-nentne e. kauakestev kuiva-tusmeetod. Efemeerse meetodi juures õunad lihtsalt lõiga-takse neljaks ja kuivatatakse laialilaotatult pliidi või muu soojuskeha läheduses. Sel meetodil kuivatatud õunad säilivad paremal juhul järg-mise õunasaagini.

Hoopis teisiti toimitakse õunte kuivatamisel perma-nentsel meetodil: õunad tükeldatakse pärast koorimist hoopis õhemateks viiludeks (ca 1 cm); õunasüdamed lõigatakse välja, seemned eral-datakse vaheseintest, korja-takse kokku ning kuivatatakse eraldi. Permanentse mee-todil ei kuivatata õunalõike eales mingil restil või pannil. Lõigud aetakse sukanõela va-hendusel paela või nõõri otsa, nii et tekib omamoodi gir-land, mis riputatakse pliidi kohale (linnas radiaatori kül-ge). Õunalõikudest vanikuid võib riputada ka pööningule, räästa alla või pesunõõrile; vältige päikesepaistet, sest ultraviolettkiir hävitab teata-vasti õuntes sisalduvaid kasu-likke komponente, eriti E-vi-tamiini. Õunalõikude, koorde ja seemnete kivistumisel pa-kitakse nad eraldi kottidesse. Vältida plastikaatkotte! Kartuli- või suhkrukottide puudu-misel võite kasutada padja-püüre, mis praegu veel kaup-lustes saadaval. Loomulikult tuleb viimaste soetamisega kiirustada.

Milline peaks olema kaasa-võetavate õunasaaduste kogus? See oleneb perekonnaliikmete arvust, kuid ka üksiku indi-viidi kehakaalust, soost ja va-nusest. Nii võiks ühe keskmise täiskasvanud mehe peale arvestada 12 kg õunalõike aas-tas (koori 2 kg; seemneid 1,5 kg). Naistele ja vanuritele võiks vastav kogus olla kaks korda väiksem. Laste puhul ei tohi unustada tõsifakti, et nad võivad ka sealsetes kliimaati-

listes ning olmetingimustes edasi kasvada, kusjuures pole välistatud, et nii mõnigi neist 10—15 aasta möödumisel teis-te eest täiskasvanu apetiitsu-sega kõik, mis söödav, nahka paneb. Nii et rahu ja kainet mõtlemist eelkõige.

Minult on küsitud, kas ta-sub ka leiba ja saia ette kui-vatada. Vastan: kuivikutena küll mitte. Teine asi on, kui kuivikud riivida ning õunte eeskujul permanentsel mee-todil kuivatada. Ainult et lei-varaasukeste nõõri ajamisel tuleks kasutada kõige peene-mat õmblusnõela ja kõige õhe-mat niiti (õmblusmasina niit nr. 33 A). Üks minu lähemaid sõpru, kes hiljaaegu teleek-raanil end MRP ketihelas ära tundis, kukkus kokku ost-ma mineraalvett «Värsk», kartusest, et seal kaugel ei saa ehk korralikult juua. See-sugune tegu ei vääri järgi-mist, kuna sealsete maade põhjavesi on palju joogikõlb-likum kui meie «Värskad» ja «Häädemeest» kokku. Pea-legi võib taigatingimustes al-koholi peale üle minna, mida kohalikud põliselanikud seda-võrd oskuslikult seedrikäbi-dest valmistada oskavad. Sa-ja grammi kuivatatud õunte eest saab oma poolteist liitrit samagonni kindlapeale oman-dada.

Igas majapidamises võiks juba praegu käeulatuses olla saag, kirves, hõõvel, puur, haamer, tangid, eri kalibriis naelu, ilmtingimata kartuli-kook, käärid, paar nuga, lusi-ka, kahvel (ä 1 inimese koh-ta); vältida klaasesemeid: eelistada plekktopse ja -möl-le; kindlasti veel ämber ja plekist vann (sinna saab nii mõndagi ära sokutada), «Sin-geri» õmblusmasin, triikraud, kudumisvardad, ja muidugi soojad riided ning jalanõud. Kes ainult viitidele lootma jääb, sellest saab pruunkaru-dele koopasse hea kaaslane, mis polegi kõige halvem va-riant, sest ka kriimsilmad on uustulnukatega päris altd seltsima. (Küsi Jüri Aar-malt, kust pärinevad tal ar-mid vasakul reiel.) Tarmukas inimene soetab endale eelkõige kolm numbrit suuremad kalossid, mis viitidele peale tõmmatakse. Sääraste varustu-sega jääb nii mõnelgi noore-ma generatsiooni esindajal lootusetera oma jalaga kunagi veel sünnimaal kõmpida.

Mis aga alus- ja pealisriie-tesse puutub, siis nii mõnigi mees, kes meie «Maratit» ja

PÕHITOONA SEGAME AMERIKA HÄALT.

«Baltikat» siiani kirunud, mõistab alles seal, millise et-tenägelikkusega eesti tekstiili-töötajad oma rahva tuleviku-le mõelnud on. Noh, kujutage ette, mida te seal oma Pierre Cardini suspensioonidega pea-le hakkate! Pikad, sooja vood-riiga kalifeekalsoonid on saat-jaks te eluteel ka viieküm-nekraadise pakasega. Ma ta-haksin näha oma kohvik «Moskva» kamraade lumipesu-tekasülikondades kuskil Obi või Leena kallastel talvisel ajal kemplemas. Üks õige mees mõtleb oma rahva iibe-

le ka kõige karmimates kli-maatilistes tingimustes. Kallid eestimaa-lased, mis rahvusest te ka poleks! Kõi-gis eelmainitud küsimustes võite pöörida minu poole telefonil 60 19 05 või Ajakirja-nike Liitu (küsiada Märt Müü-ri). Teatri- ja muule kunsti-rahvale jagab vajalikke nõu-andeid Jüri Aarma Noorsoo-teatrist. Arvestades meie pos-titalituse kohmakust, adres-seerida kirjad Krasnojarski peapostkontorisse «Nõudmise-ni» («Do vstrebovanija»).

LAURI LEESI

PEATOIMETAJA ILMAR RATTUS

TOIMETUSE KOLLEGIUM: JÜRI JAAMA, TREI KALLAS, JAAK KANGILASKI, KALJO KIISK, MIKK MIKIVER, TIINA MATTISEN, ÜLO POOTS, ENN PÖLDROOS, IRINA RAUD, LEMBIT REMMELGAS, JAAN RÄÄTS, LEPO RUMERA, AKSEI TAMM, JÜRI TREI, DEBO-RA VAARANDI, HEINZ VALK.

Toimetuse käsikirju ei retsenseeri ega tagasta.

Toimetuse aadress: 200 031 Tallinn, Toompolester 30. Postiaadress: 200 090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Telefonid: valvetelefon 60 17 03, peatoimetaja I. Rattus — 44 14 16, peatoimetaja asetäitja, publitsistikaosakonna toimetaja C. Poos — 60 19 24; peatoimetaja asetäitja, muusikaosa-konna toimetaja T. Mattisen — 60 18 22; sekretariaat ja vastuvõt sekretär B. Trull — 60 17 03; kirjandusosakond (toimetaja M. Jõgi) — 60 18 33; kunsti- ja arhitektuuriosa-kond (toimetaja M. Peil) — 60 19 05; teatri- ja filmiosakond (toimetaja E. Link) — 60 12 46; publitsistikaosakond 44 30 05, huumorilehekülje toimetaja S. Lattimäe — 60 19 05; muusikaosakond — 60 18 22; keeletoimetaja M. Rammel — 60 17 03; korrektor — 60 12 46; masinakiri — 60 27 93. «Reede» ilmutab kord nädalas reedeti. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 20 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn Pärnu mnt. 8. EKP Keskkomitee kirjastuse trükkkoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67 a. MB-06111 Mahu 4 trükipoognat. Tiraaž 91 000. Tellimise nr. 4120 123 4567 8910

«РЕДЕ»
(«Пятница»)
Индекс 69786